

Saaledes er nu igjen den gamle fylde af skjønhed fremtryllet ved energisk arbejde og sin kunstnerisk følelse, gennem kjærlige hænder, med dyb respekt for det gamle og ved opofrelser fra konge og folk. Navnlig kan det som et mærkeligt og hos os i sit slags enestaaende ingeniørarbejde fremhæves, at sidefibenes mure, der afveg betydelig fra loddet, ved hjælp af glødede og igjen afkjølede jernstænger, blev trukket sammen og satte paa ret kjøl.

Som afslutning af den hele restauration er det nu allerede bestemt, at ogsaa vestfløien eller det gamle egentlige skib skal gjengives sit antagne oprindelige udseende.

Man har stundom sat kirken og dens forfald i forbindelse med vort statssamfunds op- og nedgang eller brugt det første som billedligt udtryk for det sidste. Men dette er kun en fiktion anvendt til en figurlig udsmykning af fremstillingens stil; thi kirkenes skjæbne havde i virkeligheden intet med statssamfundet at gjøre. Grunden til dens forfald var alene de ulykkelige tilfælder ved de mange og voldsomme brande. Havde disse ikke herjet kirken, vilde den nu have staaet ligesaa vel ved magt som saa mange andre af dens lige fra den tidlige middelalder. Dog kan vi glæde os over, at der i murene er anvendt den ypperlige klebersten. Ellers vilde de have været ødelagt eller ialfald fremvist et endnu mere lurvet udseende, end der alene paa grund af forvitring træffes f. ex. i engelske kathedraler, som endnu ikke har undergaaet nogen restauration.

Erkebiskopperne i Nidaros.

Af Dr. Ludvig Daae.

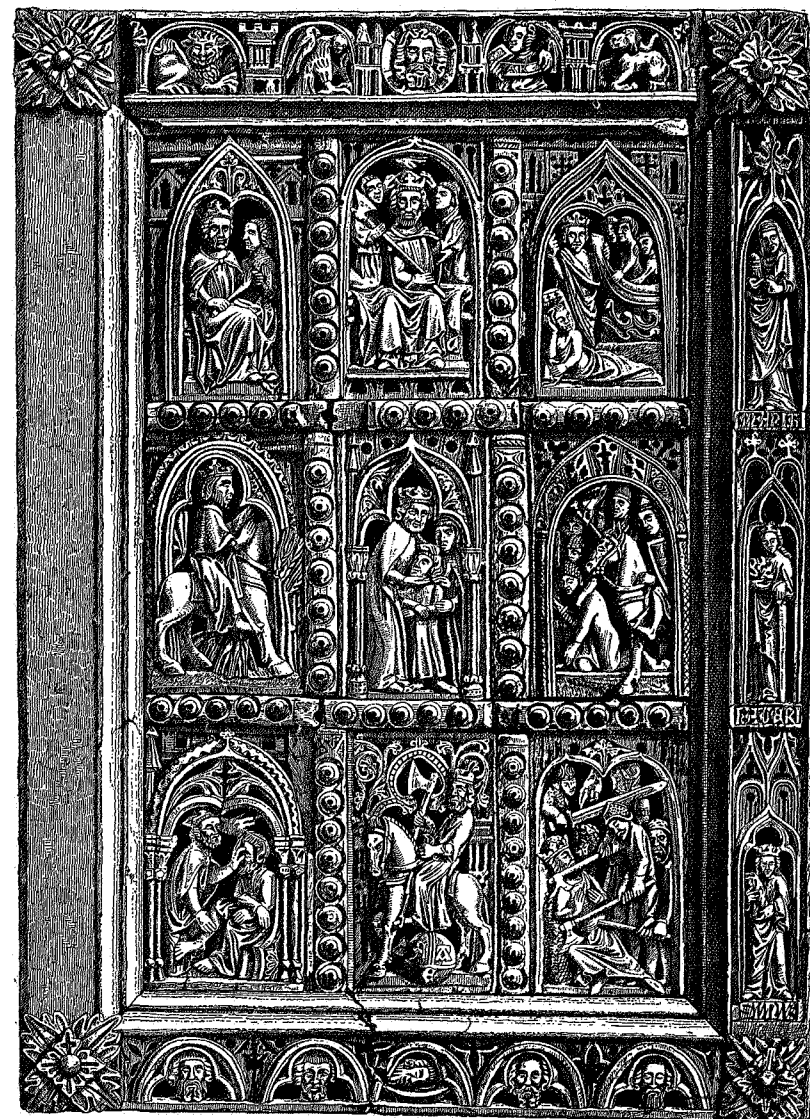
Det gamle Norge havde ingen erkjendt politisk Hovedstad. En Tidlang var vistnok Bergen Kongernes hyppigste Residens, senere blev samme i de sidste indfødte Kongers Tid flyttet til Oslo, stundom ogsaa Tønsberg, medens Nidaros siden det trettende Aarhundredes Midte sjældnere og sjældnere modtog Kongebesøg. Til Gjengjæld blev det derimod tidlig Landets kirkelige Middelpunkt, og dette vedblev Staden at være lige indtil Reformationen. St. Olavs Helligdom og Erkebispedømmet har gennem den hele Middelalder paatrykt Nidaros sit Præg.

Olavsdyrkelsens Opkomst og Udvikling har jeg fremstillet i mit Skrift „Norges Helgener“. Dens Betydning var saa meget større, som St. Olaf var den ældste og mest berømte Kongehelgen i det hele skandinaviske Norden. Hans Hvilested i Nidaros samlede Pilegrimer fra begge Broderriger, ja Olaf var længe at betragte ogsaa som Sveriges Nationalhelgen, og da dette Land fik sin egen Kongehelgen i St. Erik, vedblev Olaf fremdeles at dele Væren med denne: Upsala Domkirke indviedes til dem begge i forening. Endog fra andre Lande fandt fromme Besøgende Veien op til den fjerne norske Stad, hvorom allerede en nordtysk Forfatter fra Slutningen af Olavs eget Aarhundrede, Adam af Bremen, har aflagt et mærkeligt Vidnesbyrd.

Som følge heraf kom rimeligvis allerede i den norske Kirkes Barndomstid den Biskop, der fik sit Sæde i Throndelagen, til at indtage en fremskudt Stilling. Det er ellers kun saare lidet, man ved om de første Biskopper i Norge. Efterat i den allerførste Tid vore

Bisper havde været en Art Missionsbiskopper eller Kongerne ledsagende Hirdbiskopper, skede den første Begyndelse til faste Bispedømmers Stiftelse i Olaf Kyrres Tid. Der fremstod da tre saadanne, svarende til de store Lagdømmer, nemlig Nidaros for Frostatingslagen, Selje (Bergen) for Gulathingslagen og Oslo for Viken og Oplandene; først lidt senere deltes det vestlige Stift i to ved Stavangers Bispestols Grundlæggelse.

De første Biskopper i Thrøndelagen, der snart tituleres efter Staden, snart efter Landskabet, er for det meste lidet bekjendte, og om nogle blandt dem ved man Intet uden det blotte Navn. En gammel Biskopsrække nævner allerede Olaf Trygvessøns Hirdbiskop Sigurd som den første Biskop i „Throndhjem“ (Landskabets Navn); han skal have været tilstede i Svolderslaget og derefter have endt sine Dage i Vermeland. Derefter omtales Grimkell, Olaf den Helliges egen Biskop, der hyppig nævnes i Sagaerne. Han synes at have hørt hjemme i England, men har maaske dog været af nordisk Herkomst, og har vel faaet sin Indvielse i sit Hjemland. Han var Olafs tro Medarbejder og havde megen Andel i hans geistlige Lovgivning. Paa Kongens Vegne besøgte han Erkebiskoppen af Bremen, hvis Stilling som den norske Kirkes Overhoved herved indlebedes; da Olafs Uven, Knut den Mægtige, ogsaa var Englands Konge, har dette afholdt ham fra at vende sig til en engelsk Erkebiskop. Da Olaf i 1029 forlod sit Rige, fulgte Grimkell i Begyndelsen sin Herre, men blev snart af denne sendt tilbage til Norge. Her opholdt han sig en Tid paa Oplandene, medens en dansk Biskop Sigurd kom til Throndhjem i den nye Konge Svein Alfssøns følge. Men nu opstod Rygtet om Olafs Hellighed, der med stor Klogt benyttedes af misfornøiede Nordmænd imod det danske Herredømme, af hvilket man hurtig blev fjed. Sigurd forlod efter et kort Ophold igjen Norge, og Thrønderne hentede Grimkell tilbage. I forening med Einar Chambestjelver lod nu Biskoppen Olafs Lig jorde ved den af ham selv byggede Clemenskirke i Nidaros, 3 August 1031, og denne Dag blev siden fejret som Helgenens anden eller mindre festdag, idet 29de Juli, Stiklestadslagens Dag, var den første og fornemste. Bekjendt er Beretningen om Grimkells og Einars Sammenstød med Kong Sveins Moder Alfisa, som viste sig vantro med Hensyn til Olafs Hellighed. Denne blev nu, idet Kong Svein ikke vovede at modsætte sig det, af Grimkell høitidelig erklæret som Helgen, og det samlede Folk bekræftede det ved en Art Dom. Dengang havde endnu ikke Paven tiltaget sig Retten til at canonisere (dette skede først i det følgende Aarhundrede), men ligesom andre gamle

Stk. Tegning af Magnus Petersen.

Reproduceret af Dr. Brunfvo, Christiania.

Kristian den Førstes Reisealter.

Billeder af Olaf den Helliges Liv; Originalen, staaret i Svakoostand, findes i Kbh. oldnordiske Museum.

Helgener blev Olaf siden stedse erkjendt som Helgen af hele den romerske Kirke. Da efter faa Aars forløb Olafs Søn, Magnus den Gode, kom i Besiddelse af sit Fædrenerige, vedblev Grimfjell fremdeles som Biskop, om han end neppe altid har haft sit Ophold i Throndhjem.

Efter Grimfjell opføres Jon og Rodulf, derefter Ragnar, Ketil, Usgaut, Sigurd og Sigurd Munk, hvilken sidste antages at være en Engellmand fra Glastonbury Kloster. Den følgende Adalbrikt kaldes i Biskopsrækken „den første i Nidaros“; hans Tid maa falde under Olaf Kyrre, og han tør da altsaa have været den første, der fast knyttedes til den af denne Konge grundede Christkirke.

Paa Sigurd Jorsalfars Tid finder vi som Biskop her en Simon, om hvem det er at merke, at han kraftig maa have medvirket ved den Tids store Begivenhed i vor Kirkes Udvikling, Tiendens Indførelse, ja Biskopsrækken bemærker endog, at „han først indførte Tienden i Norge“. Som den næste i Rækken møde vi Ivar Skrauthanke. Han var en Islænding og tilligemed en Broder, Jon Kauda (deres Fader hedte Kalf den Range), havde han kæmpet i Slaget ved Holmengraa 1139, men de to Brødre strede paa forfjellige Side, Ivar fulgte Magnus Blinde, Jon Inge og Sigurd Haraldsønner. Jon vilde være bleven dræbt, om han ikke havde flygtet over til Broderens Skib. Naar han blev Biskop i Nidaros, vides ikke, men vi ville siden møde hans Søn mellem Erkebiskopperne.

Den sidste af disse ældre Biskopper hed Reidar, og hans Tid falder omkring 1150. Nu var imidlertid Tiden kommen til en væsentlig og afgjørende Forandring i den norske Kirkes hele Forfatning.

Skjønt egentlig en Datter af den engelske, var dog, som vi ovenfor har berørt, Norges Kirke ligesom den danske og svenske, kommen under den Bremenske Erkebiskops Overhøihed. I Virkeligheden havde dette ikke ret meget at sige, thi disse fjerntboende Prælater, som kun saare lidet Bested vidste om Norge, endfinge nogenfinde besøgte det, blandede sig kun lidet i den norske Kirkes Anliggender. I Begyndelsen af det tolvte Aarhundrede var der i Lund i Skaane (dengang et dansk Landskab) oprettet en ny Erkestol for de tre nordiske Riger. Men heller ikke Erkebiskopperne af Lund grebe meget ind i Norges Anliggender, om end vore Biskopper vel der maatte søge sin Indvielse. Den egentlige Overherre over Kirken var Kongen, Kongemagten var det nemlig, som fra først af havde virket for Christendommens Indførelse og senere ved rige Gaver udstyret saavel Kirker som geistlige Embeder.

Det kunde nu synes naturligt, at Norge maatte ønske at frigjøres fra Forbindelsen med et andet Lands Erkebiskop ved at faa et eget geistligt Overhoved, umiddelbart under selve den romerske Paves Høihed. Rimeligvis er denne Tanke opstaaet hos Norges Biskopper selv, og der er intet Spor til, at Planen er udgaaet fra Kongen, som jo vel maatte forstaa, at et Erkesædes Oprettelse vilde formindske dennes egen Magt. Og skulde Norge faa en egen Erkebiskop, eller som det hed i den romerske Kirkes Stil, ophøies til en egen „Kirkeprovinds“, da maatte Nidaros, Kongehelgenens Sæde, være selvskrevet til at være Stedet.

En enkeltstaaende og dunkel Beretning, der ikke forekommer i nogen Saga, fortæller, at den nysnævnte Reidar skal være bleven viet til Erkebiskop, altsaa, hvis det er sandt, i Rom, men, at „han ikke kom til sin Stol, fordi han døde i Sydlandene“, men dette er ogsaa det Æneste, som siges om den Sag.

Vist er det derimod, at i 1152 indfandt der sig en romersk Cardinal i Norge, Englænderen Nicolas Brekespere, siden selv Pave under Navnet Hadrian IV. Han medbragte fra Paven Pallium til en norsk Erkebiskop, og det maa antages, at Pavemagten nu af sig selv har besluttet, at et norsk Erkesæde skulde grundes, og det saa meget mere, som Nicolas ogsaa medbragte et Pallium, bestemt for Sverige, og samtidig flere Erkesæder grundedes i Irland. Som Pavens fuldmyndige Legat udnævnte Cardinalen den hidtilværende Biskop af Stavanger Jon Birgersson til Norges første Erkebiskop. Under ham kom hele ti andre Biskopper til at lyde: i Oslo, Hamar (hvor nu et nyt Bispedømme grundedes), Stavanger, Bergen, Skaalholt og Hole (begge paa Island), Færøerne, Gardar paa Grønland, Orknøerne og Man (for denne Ø og Suderøerne). Samtidig oprettedes vistnok de for Kirkens Forfatning saa vigtige Domcapitler i de norske Stiftssteder. Domcapitlet bestod af en Forening af Geistlige, knyttede til Stiftets Domkirke, hvilke skulde udgjøre det biskoppelige Raad, vælge Biskop, naar Stolen var ledig o. s. v. Om trent ved denne Tid maa ogsaa være truffet Foranstaltning til Oprettelse af faste Latinskoler ved hver Bispestol, i hvilke de unge Mænd, der skulde blive Prester, kunde faa fornøden Forberedelse.

Om Jon Birgersson vides forøvrigt ikke synderligt mere. Han døde 1157.

Paa den Tid, Erkesædet stiftedes, regjerede Harald Gilles tre Sønner i Norge. Af disse blev Inge, en Krøbling, efter sine to Brødres Fald den længstlevende. Han skal uden at spørge om Domcapitlets Valg paa egen Haand have udnævnt sin Capellan og fjerde

Eysteин til Erkebiskop. Denne mærkelige Mand hørte selv hjemme i Thrøndelagen, hvor hans Fader Erlend Himalde var en anseet Mand; han havde endog kongeligt Blod i sine Aarer. Det var af Paven forordnet, at Erkebiskopperne skulde søge sin Indvielse hos denne selv i Rom, og Eysteин begav sig altsaa udenlands, men indviet er han først bleven 1161 og da af eller ved Foranstaltning af den mægtige Pave Alexander III.

Ved sin Hjemkomst fandt han ikke mere Kong Inge Haraldsøn i Live; han var falden for Haakon Herdebred, og Aaret efter, 1162, bukkede atter denne under for Magnus Erlingsøn. Denne, dengang kun et Barn, var ikke Kongesøn og derfor egentlig ikke berettiget til Thronen. Derfor tiltrængte Magnus's Fader, Erling Jarl (Skaffe) fremfor alt at staa paa en god fod med Erkebiskoppen og Geistligheden for at støtte sin Søns Stilling. Han blev ogsaa enig med Eysteин om en Overenskomst til gjensidig fordel. Man enedes om, at den unge Konge skulde blive kronet, en Ære, som hidtil ikke nogen norsk Konge havde opnaaet, og Kroningen fandt Sted i Bergen ved Paastetider 1164. Men Eysteин forstod at tage sig betalt for den Tjeneste, han her ydede. Ikke alene havde Erling maattet finde sig i, at de Erkebiskoppen tilfaldende Bøder for kirkelige forseelser (en af hans Hovedindtægter ved Siden af Tiender og Jordegods) blev betalt med gode Penge, medens Kongen fik sine Bøder i ringere, men hvad mere var: i et latinsk Brev maatte den unge Konge love, at Riget skulde underkastes St. Olaf, og at Kronen efter Kongens Død skulde ofres til denne Helgen, hvorhos flere vigtige Privilegier udstedtes for Nidaros Domkirke og Erkestol. Samtidig blev paa et Høvdingemøde foretaget en Forandring i Rigets offentlige Ret, som, hvis den virkelig havde kommet til at blive gjældende, maatte have givet Biskopperne Magt til at bestemme, hvem der i Fremtiden skulde komme paa Thronen.

Eysteин stod nu paa sin Magts Høide og ansaa sig stærk nok til at gennemføre en ensidig geistlig Lovgivning paa Grundlag af den saakaldte canoniske Ret. Men længe skulde det ikke vare, før der skede et Omslag i hans Lykke. I Aaret 1177 optraadte nemlig Sverre som Thronprætendent. Ved de nysnævnte store Forandringer, som vedtoges i Anledning af Magnus's Kroning, var ogsaa bestemt, at uægtefødte Kongesønner skulde være udelukkede fra Thronen. Nu var Sverre i ethvert Fald ikke ægtefødte Kongesøn, og derfor faldt det af sig selv, at han maatte protestere mod den nye Lov. Eysteин og Sverre var altsaa fra Begyndelsen af Fiender, og Eysteин var en farlig Fiende at have. Ikke alene

havde han som Kirfens Formand en høi aandelig Anseelse, men man maa betænke, at Middelalderens Erkebiskopper og Biskopper ogsaa havde stor verdslig Magt. De indtog ligesom Jarlene en ligefrem fyrstelig Stilling og holdt egen Hird og væbnet Magt. I et Slag 1178 blev det saaledes Erkebispens Langskibe og hans Folk, der afgjorde Kampens Udfald, saa at Sverre tabte og med Nød og neppe slap bort med Livet. I den følgende Tid var Eysteин en Stund i Bergen for at værgе denne Stad og Omegn mod Sverre, medens Erling drog til Nidaros, hvor han faldt paa Kalvskindet 1179. I det følgende Aar kom Magnus og Erkebiskoppen vel tilbage til Nidaros, men kun for at tabe Slaget paa Jlevolden. Nu maatte de begge flygte, Magnus til Danmark og Eysteин til England.

Her tilbragte han nu hele tre Aar, og det er interessant, at hans Ophold er omtalt i engelske Skrifter fra den Tid og det paa en saadan Maade, at man ser, at den norske Erkebiskop ved sine personlige Egenskaber har formaaet at gjøre sig gjældende ogsaa i Udlandet. En længere Tid levede han i et engelsk Kloster, og han nød en Understøttelse i Penge af den engelske Konge, Henrik II. Hans Indflydelse hos denne var saa stor, at han formaaede Kongen til at opfylde Munkenes Ønske om at faa den Abbed, de selv vilde have.

I 1183 reiste han hjem til Norge, men han indsaa klart, at Magnus's Udflugt til Seier i Borgerkrigen kun var liden, og sluttede derfor forlig med Sverre. Ved at anerkjende denne som Konge, har han naturligvis maattet opgive det meste af, hvad han mente at have sikret sig og sine Efterfølgere i 1164, men Haabet om atter at gjenvinde de da givne Indrømmelser bevarede længe af de norske Prælater.

I sine sidste Aar har Eysteин levet i Ro, beskæftiget sandsynligvis fremfor alt med Bygningen paa den herlige Domkirke, for hvilken han altid varmt havde interesseret sig; et Vidnesbyrd herom findes allerede fra hans første Regjeringsaar i en bevaret Indskrift i Kirken. Eysteин viser sig ogsaa at have været en for sin Tid lærd Mand. Han er omtrent den eneste af vore Erkebisper, af hvem man har Skrifter, nemlig latinske Beretninger om Olaf den Helliges Mirakler. Disse hans Optegnelser ere af megen Interesse og indeholder endog af og til formelige Tidsbilleder. Han fortæller bl. a. om sig selv, at han under Arbeidet paa Kirken, uvist i hvilket Aar, steg op paa et Stillads, som brast, saaledes at han styrtede ned i Afgrunden og slog sig meget slemt og knækkede et Par Ribben. Dette var ham saameget mere ubeleiligt, som den store Olafsdag (29de Juli) om tre Dage forestod, og hans Tilstedeværelse altsaa var særlig paafrævet. Men han vendte

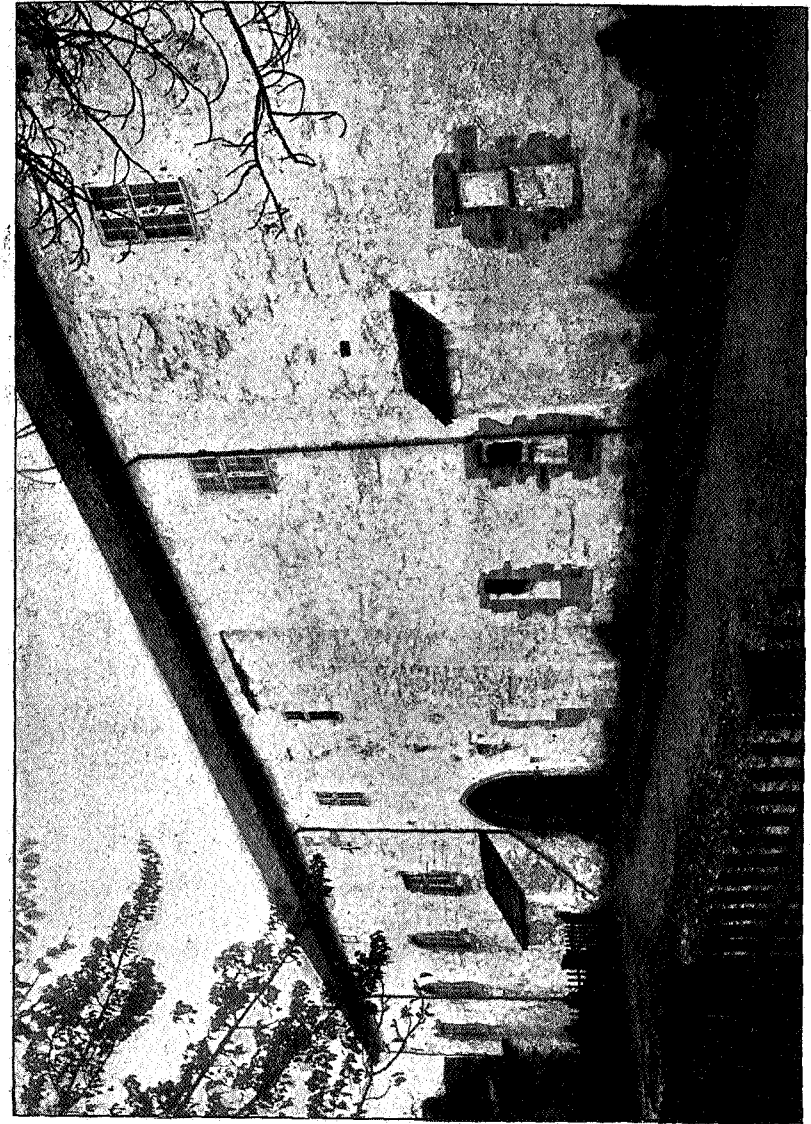

fig til St. Olaf i Bønnen og se, da Dagen kom og den tilstedeværende Mængde kaldtes sammen ved Klokkernes Lyd, kunde han lade sig bære til Kirken, ja kom sig saaledes, at han i fuldt Skrud kunde tale til Folket og læse sin Messe og snart blev fuldkommen frisk.

Eysteин har stiftet Elgesæter Kloster, der ligger ligeoverfor Domkirken og desuden et Kloster i Konghelle, hvilket trods sin fjerne Belliggenhed altid stod umiddelbart under Erkebiskopperne. Allerede tidligere havde Nidaros i sin Omegn faaet to Klostre, Holms Kloster for Benedictinere paa „Munkholmen“, og Bakke Kloster for Nonner.

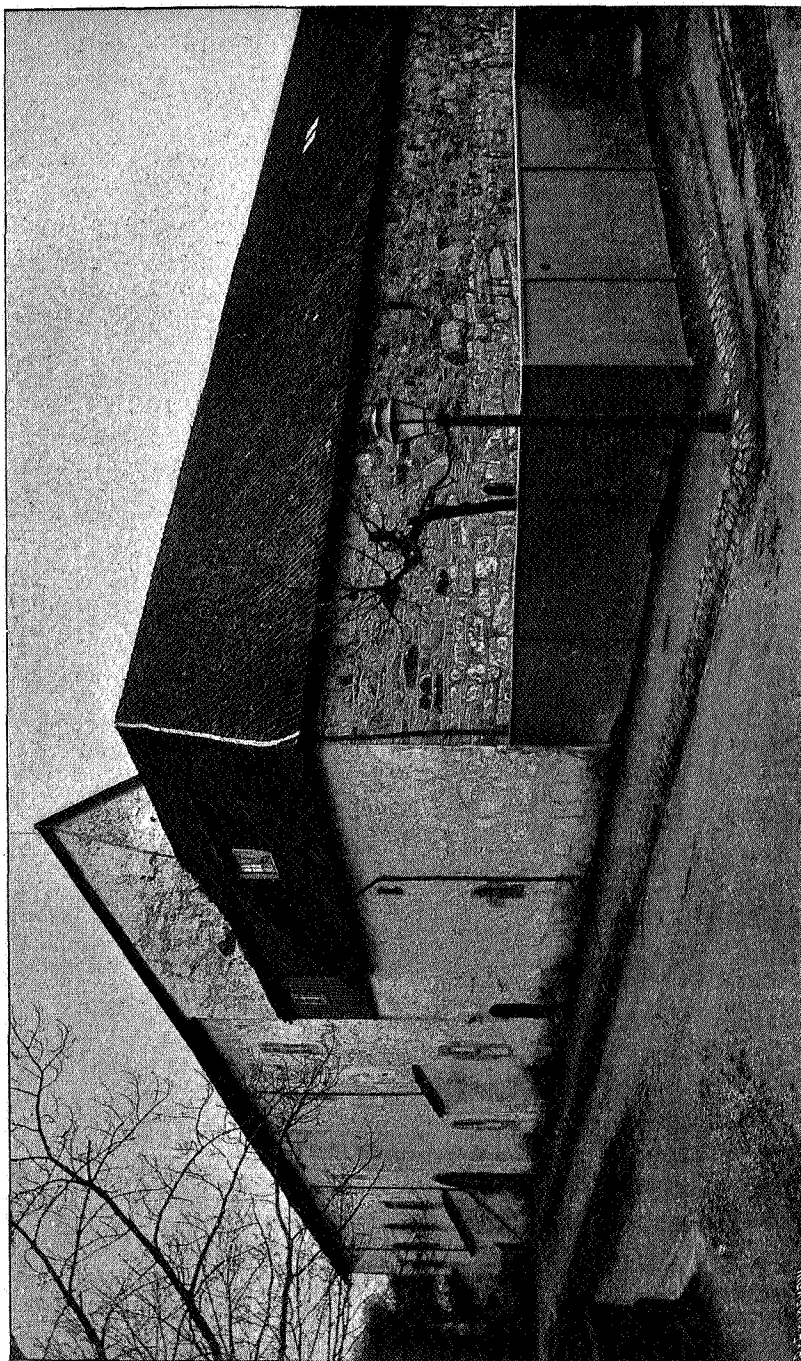
I 1187 blev Eysteин syg. Han sendte, da han følte Dødens Nærhed, Bud efter Kong Sverre, og de havde en lang Samtale. Kongen selv fortalte bagefter, at Erkebiskoppen havde bedet ham om Tilgivelse for alt, hvad han havde handlet imod ham, men om dette er sandt, kan man ikke sikkert vide. Han døde 26de Januar 1188. At han har været en høit begavet Mand og en af vor Middelalders mærkeligste Personligheder, er utvivlsomt. Gjennem mange Slægtled saa Geistligheden tilbage til ham som sit store forbillede og haabede at kunne se alt det gjenoprettet og gjenneført, som Eysteин mente at at have sikret Kirken før Sverres Optraeden. Derfor søgte man ogsaa at gjøre gjældende, at Eysteин var en hellig Mand, og der blev søgt hos Paven om at faa ham canoniseret. Dette lykkedes dog ikke, fordi Kongerne lagde Hindringer i Veien, men idetmindste i Thrøndelagen bevarede han Navn af Helgen, og i Domkirken stod hans Skrin lige indtil Reformationen, da det fik den samme Skjæbne som St. Olafs, nemlig at bortføres og opsmeltes for at gaa i Mynten.

Til sin Eftermand skal Eysteин selv have udpeget sin Ven og Embedsbroder Erik, Biskop af Stavanger. Denne var en Søn af den ovennævnte Biskop i Nidaros, Ivar Skrauthanke, der altsaa har været gift, før han indtraadte i geistlig Stand. Denne Erik havde faaet den bedst mulige Uddannelse, thi han var i yngre Aar dragen til Datidens fornemste Lærdomssæde, Paris, og var der indtraadt i en høit anseet, for sit strenge Liv, som for sin Lærdom berømte Klosterstiftelse, St. Victor. Han er den første Nordmand, som med Bestemthed vides at have studeret i Frankrig. Senere var han bleven Biskop i Stavanger, og som saadan havde han hørt til Magnus Erlingsøns ivrigste Tilhængere i Kampen mod Sverre. Derfor kan man let forstaa, at Sverre nu nødigt saa ham paa en saa høi Plads som en Erkebiskops. Men han gav dog efter og lod Erik drage til Rom for at hente sit Pallium. Herfra kom denne hjem 1189, men længe varede det ei, førend der indtraadte et fuldstændigt Brud mellem ham og

Kongen. Han var uforsigtig i sine uvillige Ntringer om denne, vilde ikke frone ham, medmindre Paven gav sit Samtykke (som uægtesfødt kunde nemlig Sverre ikke efter Kirkens Regler blive kronet) og, fremfor alt vilde han opretholde den ensidige geistlige Lov, som Eysteин havde ladet skrive, men vistnok efter Sverres Thronbestigelse havde maattet frafalde. Endelig vilde Eriк holde en stor væbnet Hird, hvilket Kongen paa ingen Maade vilde taale. Efter en kort Tids Ophold i Nidaros maatte da Eriк, da Kongen truede hans Krigsfolk med at gjøre dem udlæge, forlade Norge og drage i en Landflygtighed, der blev flere Gange saa lang som Eysteins.

Han drog til Danmark, hvor han i Erkebiskop Absalon, maaske hans gamle Bekjendt fra Paris, fandt en broderlig Beskytter. Ved Siden af Absalon havde han en anden Ven dernede, Abbed Vilhelm, en fransk Mand af stor Lærdom, Dygtighed og fromhed, der ligeledes tilhørte Victorinernes Broderskab. Men kort efter sin Ankomst til Danmark havde Eriк den Ulykke at miste sit Syn, hvilket Sverre ikke forsmaaede at udtyde som en Himlens Straffedom. Abbed Vilhelm hjalp ham da med at skrive Klagebreve til Paven og at søge Bistand hos denne mod den norske Konge. Merkelig nok vides ikke Eysteин at have grebet til dette Middel mod Sverre.

For det første voldte en Ledighed af Pavestolen vel en Udsættelse med den romerske Curies Indblanding i Striden, og Norges øvrige Biskopper bleve i Landet, ja de indviede endog en ny Biskop og bekvemmede sig tilsidst til at frone Sverre. Men kort før dette skede, (1194) havde Pave Coelestin III sendt Eriк fuldmagt til fra sit danske Opholdssted at slynge Banstraalen mod sin Konge, og denne lod sig naturligvis ikke dette sige to Gange, men forkyndte Søndag efter Søndag Bannet i Lunds Domkirke. Ved en Bulle autoriserede Paven derhos alle de Fordringer og Paastande, som Erkebispens havde opstillet. De norske Biskopper, som havde kronet Sverre, faldt ogsaa selv i Ban for denne sin Handling, og de forlode derfor efterhaanden Landet for at opnaa Tilgivelse. Den, der reiste først, var den bekjendte Nicolas Arneson af Oslo, som kort efter reiste Baglernes Oprørsflot. Egentlig skulde Norge nu være under Interdict, det vil sige, at alle geistlige Forretninger skulde ophøre, indtil Sverre ydmygedes, men dennes Magt var saa sterk, at den hjemmeværende underordnede Geistlighed vedblev sin Virksomhed. Aar efter Aar gif hen. I 1201 døde Absalon, og af hans Testamente erfare vi, at han betænkte alle de norske Biskopper, som nu samtlige levede i Danmark, med Gaver. Til Eriк, „der var i

Landflygtighed for sin Retsfærdigheds Skyld" skjænkede han 100 Mark Sølv (dengang ingen liden Sum) og en blaffet Hest.

Omstider forandredes forholdene, da Sverre selv afgik ved Døden i Marts 1202. Hans Søn og Eftermand Haakon ønskede Fred med Kirken og kaldte Biskopperne tilbage. De kom, og nu sluttedes en Overenskomst i svævende og ubestemte Udtryk, som enhver kunde fortolke paa sin Vis, idet dog foreløbig Kongen var den stærkeste, og de hierarkiske Paastande maatte hvile. Haakon, der som sin Fader havde været under Ban, løstes selvfølgelig nu af dette, men da den mægtige Pave Innocents fik dette at vide, blev han meget vred og lod Erkebiskoppen vide, at han „havde handlet som en Ube, der efterligner Menneskenes Handlinger“, ved at tiltage sig en Myndighed, der var Paven allene forbeholdt.

Erik, der i mange Aar havde været blind og nu aabenbart var en Mand meget høit oppe i Aarene, havde i Danmark ikke været i Stand til at udføre Ordinationer, f. Ex. af en islandsk Biskop, men maattet ty til Absalons Hjælp. Efter Hjemkomsten forsøgte han vel selv at udføre saadanne Forretninger, men længtes dog efter at kunne trække sig tilbage. Endnu ved Inge Baardsøns Ophoielse til Konge havde han spillet en fremtrædende Rolle (1204), men i det følgende Aar sendte han Bud efter en Chorsbroder fra Oslo, Thore, og da denne indfandt sig, tilkjendegav han, at han ønskede ham til Eftermand, og Thore drog saa til Rom.

Endnu levede Erik nogle Aar som fratraadt Erkebiskop. Han var med 1212 ved Udstedelsen af et Brev om Chronfølgen, men Aaret efter døde han mæt af Dage. Man vil ikke kunne frakjende ham den Ros, at han har været en trofast og opofrende Kjæmper for den Sag, som efter hans Overbevisning var den rette.

Grunden til, at Erik udsaa sig Thore til Eftermand, tør have været, at ogsaa denne, ligesom Erik selv, var udgaaet af Victorinerne Skole i Paris. Til dette sit Ungdoms Kloster nærede nemlig Erik en trofast og vedhængende Kjærlighed. Han havde sendt Relikvier af St. Olaf derhen, og den norske Landshelgen blev derfor dyrket i Paris lige til i forrige Aarhundrede. Ogsaa Erik selv blev ihukommet der hver 3. Mai, altsaa rimeligvis hans Dødsdag.

Hvad nu Thore (I) angaar, da vides om hans Fortid forøvrigt ikke stort mere, end at han hørte hjemme i Viken. Som Chorsbroder under Baglerbispen Nicolas har han vistnok neppe hørt til Sverres og Birkebeinernes Venner. Han blev indviet i Rom 1206. Sit Embede tiltraadte han under de fornyede Kampe mellem Birkebeiner og Bagler,

men ved forligsmødet paa Hvitingsø 1208 talte han Inges Sag. Ellers vides ikke synderlig meget om hans Virksomhed. Han døde 1214.

En interessant Begivenhed i Stiftet i hans Tid var Stiftelsen af et nyt og anseeligt Kloster paa Øen Tautra (Tuteroen i Trondhjemsfjorden). Dette Kloster tilhørte Cisterciensernes Orden (ogsaa kaldet Bernhardinernes efter den bekjendte Bernhard af Clairvaux). Det stiftedes ved Munk fra Lysse i Bergens Stift, det første af den Orden i Norge. Hovedøens Kloster ved Oslo var det andet, Tautra det tredje og sidste.

Chores Eftermand blev Guttorm (1215—1224), om hvis Herkomst ikke mere vides med Visshed, end at hans Broder havde været en af Sverres Underbefalingsmænd. Han drog til Rom og var der, just da Innocents III paa Høidepunktet af sin, og man kan vel sige af den romerske Kirkes, Magt og Herlighed havde samlet sit store Kirkemøde 1215.

Ikke længe efter hans Tilbagekomst blev Norges Throne ledig ved Inges Død 23. April 1217. Erkebispnen var just da fraværende paa sin Visittats i Haalogaland. Skule Jarl, der haabede selv at blive Konge paa den unge Haakon Haakonsøns Beføstning, vilde have Kongevalget udsat indtil Guttorms Tilbagekomst, men Virkebeinernes flertal, der trofast hang ved Kongesønnen af Sverres Mandslinje, fremdrev Haakons Anerkjendelse som Konge. Men Domkapitlets Medlemmer, Chorsbrødrene, vare Tilhængere af Skule, og Erkebispnen selv viste en Tid en tvetydig Holdning. Han forlangte, at Haakon skulde godtgjøre sin kongelige Fødsel ved Jernbyrd, hvilket er mærkeligt af den Grund, at det samme Kirkemøde i Rom, som Guttorm nylig havde bivaanet, havde affkaffet den Art Gudsdomme; i Norge gjentoges siden forbudet mod Jernbyrd 1247. Haakons Moder bar virkelig Jernet for sin Søn i Bergen. Nogle Aar senere (1222) kom det til en venstabelig forklaring mellem Kongen og Erkebispnen, og denne optraadte ogsaa til Kongens Bedste ved det store Rigsmøde 1223 i Bergen, hvorved Haakons Medbeilere endelig afvistes, dog saaledes at Skule, hvis Datter Margrete var bleven forlovet med Kongen, beholdt en Crediedel af Riget som Len.

I det følgende Aar døde Guttorm 1224. Erkestolen havde i hans Regjerings Tid faaet den vigtige Ret at slaa Nynt for egen Regning, og naturligtvis saaledes, at den maatte have saadan Renhed og Størrelse, som Kongen bestemte, samt paa den Betingelse, at Privilegiet kun skulde gjælde, „saalænge Erkebisperne vilde være Kongens Venner.“ Vi skulle siden see, at denne Ret fratoges Erkebisperne og tilsidst atter

blev dem gjengiven. Ogsaa derved er Guttorms Regjering mærkelig, at man under ham finder de første Spor af Tiggermunke i vort Land. En Dominikaner, Salomon, fra Aarhus, kom tilfældigvis til Nidaros 1221 og blev venlig behandlet af Skule Jarl. Endel Aar senere finde vi et Kloster af denne Orden i Byen, hvortil den anden Hovedorden af Tiggermunke, franciscanernes eller Minoriternes, sjønt stiftet omtrent samtidig med Dominicanernes, først optræder i Erkestiftet et Par Menneftaalder senere.

Ved Guttorms Død skyndte Chorsbrødrene sig at foreslaa til hans Eftermand Abbed Sigurd af Tautra. Dette var deres Ret, men det maa dog erindres, at Capitterne maatte bruge sin Valgret med Varsomhed, da det var hævdet Skik, at Kongen skulde have Anledning til at tale et Ord med angaaende Bispevalg. Haakon havde med Rette liden Lyft paa Sigurd, der var en tvivlsom Person og vistnok stod paa Skule Jarls Parti. Kongen skrev derfor til Paven og anbefaler til denne Overbringeren af Brevet, Peter af Husastad paa Jnderøen. I Rom blev derfor Sigurds Valg caseret, hvilket faldt Paven saameget lettere, som den canoniske Ret bestemte, at Klostermænd ikke uden pavelig Dispensation kunde blive Biskopper, de kunde derfor heller ikke ligefrem vælges til saadanne, men kun „postuleres“ eller udbedes. Forkastede nu Paven Postulationen, var det hans egen Sag at udnævne en Mand til den ledige Stol; saadan pavelig Udnævnelse kaldtes Provision. Peter af Husastad blev altsaa „proviseret“ til Erkebiskop og kom hjem som saadan 1225. Denne Peter af Husastad var en fornem Mand af „Standale-Wetten“, en Lendermandsæt og noget beslægtet med Erkebiskop Eysteinn.

Skule og Chorsbrødrene vare ikke meget fornøiede med, hvad her var skeet, og de klagede over, at „den Bedrager Peter havde kjøbt Erkebiskopsnavnet for den hellige Olafs Penge.“ Dette er interessant, thi det er det første udtrykkelige Vidnesbyrd, vi have, om at Paven fordrede Betaling og det ikke liden af Erkebiskopsemner. Denne Skik var vistnok ældgammel, men efterhaanden bleve Priserne fastslaaede for enhver Erkestol, ja, som vi siden skulle høre, endog for almindelige Bispestole, da Paven i Tidens Løb ogsaa tiltog sig Bekræftelsen af de til disse valgte Candidater, en Ret, der efter den canoniske Lov skulde tilhøre Kirkeprovincens Erkebiskop. Men denne Skules og hans Venners Misfornøielse blev kun af kort Varighed, thi Peter af Husastad viste sig ingenlunde som nogen tro eller taknemmelig Ven af Haakon. Han og Jarlen bleve de bedste Venner, ja de begunstigede endog et Dieblif Bedrageren og Oprørshøvdingen Sigurd Ribbung, hvorfor da

ogsaa Kongen alvorlig irettesatte dem. Peter af Husastads Dage bleve dog ikke mange, da han døde allerede om Høsten 1226. Før sin Indtrædelse i geistlig Stand har han vistnok været gift, da han efterlod en Søn Sigurd „Biskopsøn“, der siden hørte til de fornemste Lendermænd.

Efter Peter valgtes en Mand af Chorsbrødrenes Midte Chore (II), til Adskillelse fra sin ovenomtalte Navne Chore (I) fra Viken, almindelig kaldet Chore den Thrøndske. Om ham, hvis Regjering, ligesom Formandens, blev ganske kortvarig, vides kun ganske lidt. Han døde Paasfedag 1230.

Den følgende Erkebiskop, hvis Regjeringstid baade blev lang og mærkelig, var Sigurd Eindridesøn (1231—1252), en Søn af en gammel Birkebeiner fra Sverres Dage. Han drog til Rom og fik sit Pallium, og nu omtales for første Gang, at ogsaa de øvrige Bispedømmer maatte bidrage til at betale de hermed forbundne Beføstninger, en Ret, som Erkebiskopperne siden, vistnok af og til ikke uden Modstand, oftere gjorde gjeldende.

Striden mellem Haakon og hans ærgjerrige og rænkefulde Svigerfader Skule varede, som bekjendt, i mange Aar og optog den første Del af Sigurds Tid. Den nye Erkebiskop søgte bestandig at bevare freden mellem de to fyrster, men det faldt vanskeligt og omsider brød Uensskabet ud i ligesvem Krig. Medens Sigurd sent paa Høsten 1239 var paa Søndmøre i Visittats, æggedes Skule af ufloge Venner, blandt hvilke der ogsaa var flere af Chorsbrødrene i Nidaros, til at tage Kongenavn. Disse hans Venner betragtede aabenbart de i Eysteins Dage (1164) fastsatte Bestemmelser om Chronfølgen, hvorefter uægte Kongesønner skulde være udelukkede, som gjeldende Ret, og i henhold hertil vilde de godtgjøre Skules bedre Udkomst til Thronen som ægtefødt Halvbroder af Junge Baardsøn, ja de søgte endog at fremdrage Skules rigtignok overmaade fjerne Slægtstam med den gamle Kongeæt. Der blev holdt Ørething i denne Anledning, og Skule og hans Venner vilde have St. Olafs Skrin udbaaret af Domkirken. Den fraværende Erkebiskop havde beskiftet en Chorsbroder Eystein Sure (maaffe en Slægtning) til at være Capitlets Formand, og denne protesterede under Trudsel med Ban mod, at Skrinet skulde bæres ud. Han mødtes imidlertid med Trods, og Skule fik Kongenavn 6. Novbr. 1239.

Togle Maaneder efter kom Haakon til Nidaros, medens Skule var dragen til det Søndenfeldske. Den unge Haakon, Kongens ældste ægtefødte Søn, fik nu Kongenavn. Endnu forsøgte Erkebiskop Sigurd at mægle mellem Kongen og Skule, men dette afvisstes bestemt af den førstnævnte, og kort efter tilintetgjøres Skules Magt i Slaget ved Oslo.

Herfra flygtede den slagne og nu fortvivlede Mand til Nidaros, hvor han som bekjendt blev dræbt ved Elgesæter Kloster. Men dermed var Stedets Hellighed krænkede, og selve Klosteret gif, som bekjendt, ved samme Leilighed op i Luer. Erkebispens Forsøg paa at redde Skules Liv havde været forgjæves. Kongens Mand havde imidlertid gjort sig skyldige i saa grove Brud paa Kirkelovene, at Erkebispens gjorde og vistnok ogsaa maatte gjøre Vanskeligheder ved at give dem Absolution, og dette Spørgsmaal synes længe at have bestaaet uafgjort, og er vistnok først mange Aar senere bleven løst ved et Pavebrev efter Sigurds Død.

Den afdøde Skule havde i sine sidste Aar beriget Stiftet med et nyt Kloster, et Nonnekloster, som han havde anlagt paa sin egen dertil skjænkede Mettegaard Rein. Hans egen Søster blev første Abbedisse, og senere tilbragte Skules Datter, Dronning Margrete, sin Enkestands sidste Aar i faderens Stiftelse.

Sigurd var en virksom Styrer af den norske Kirke, og vistnok efter Eysteins og Eriks Dage for lange Tider den betydeligste af vore Erkebiskopper. Han optraadte med Kraft i Kirkeprovindsens Anliggender, ikke mindst i de fjernere Skatlande. Fra hans Tid af besatte Erkebispens i Forening med sit Domcapitel stadig de islandske Bispestole, som selv ikke vare forsynede med Domcapitler, og derfor vil man fra nu af oftere finde Nordmænd som Biskopper paa Island. I Nidaros Domkirkes Historie har ogsaa Sigurd en fremtrædende Plads, thi under ham begynder en ny Periode i dens Bygningshistorie. Den vestre fløi, som nu er en imponerende Ruin, blev paabegyndt 1248 og fuldført i den nærmest liggende Tid. Ogsaa i det Søndenfeldske paalagdes ved Kongen en vis Afgift til Byggearbejdets Fremme. Kirken havde ogsaa for nogen Tid siden faaet en ny, meget høitstillet Helligdom, nemlig „noget af det hellige Kors“.

Den høie Geistlighed i Norge har paa seige Forhaabninger om at kunne gjenoptage Eysteins og Eriks Bestræbelser i hierarkisk Retning og lurede paa Leiligheder til at gjøre gamle Fordringer gjeldende og overhovedet vinde fordele paa Kongedømmets Beføstning. At man ivrig ønskede Eystein canoniseret, var et Udslag af disse Tanker. Et Haab om Indrømmelser fra Haakons Side kunde sees deri, at denne, ogsaa efter at Skule var falden, og Chronprætendenter ikke mere gjorde ham hans Throne stridig, fremdeles meget ønskede at blive kronet for derved at udslette Mindet om sin uægte Fødsel. Men han vilde ikke købe den af sin egen Geistlighed og viste stor Fasthed ligeoverfor dennes Fordringer. En ny Christenret, der omtrent 1244 kom istand

ved Kongens og Erkebispens Overenskomst, viser vistnok, at den canoniske Ret efterhaanden havde faaet ikke liden Indgang i Norge, men den udgaves kun i Kongens Navn, og den erkjendte ikke Kirkens selvstændige Dommermyndighed. Da Prælaterne vovede at forlange, at Haakon skulde gjentage Magnus Erlingssøns Kroningsed, afviste han dette med et kort Nei og vendte sig lige til Paven, der dog lod sig betale i dyre Domme, inden han sendte en Cardinal til Norge forat udføre Kroningen.

Dette var en mærkelig Cardinal, Vilhelm af Sabina. Han var paa forhaand ikke ubekjendt med Norden, havde været i Danmark og virket i Østersølandene. Vel forsøgte endnu en Gang Biskopperne gjennem Cardinalen at faa sin Vndlingstante, fornyelsen af Magnus Erlingssøns Indrømmelser, sat igjennem, men det nyttede ikke, og Kroningen fandt Sted uden saadanne Betingelser, 29. Juli 1247 i Bergen.

Erkebiskop Sigurd døde i Marts 1252, altsaa netop i Hundredaaret efter Erkesædets Oprettelse.

Man valgte derefter en forøvrigt ubekjendt Mand, Sorle, der kaldes dels Chorsbroder i Hamar, dels Erkeprest i Oslo og maaskee kan have været begge Dele paa en Gang. Allerede før sin Romreise grundede han en ny Institution for sit Capitel og udstyrede den med Gaver. Det var et fælles Bordhold for Chorsbrødrene i en egen dertil bestemt Gaard, hvilken Indretning siden spillede en ikke liden Rolle. I 1253 indviedes han i Rom, men døde allerede i det følgende Aar 1254.

Paa den Tid, da Sorle bortkaldtes efter en saa ganske kort Regjering, opholdt sig i Paris, uvist i hvilken Anledning, en Thrønder ved Navn Einar Smørbaak. Han var Søn af en af de mange Mænd af ringe Herkomst, som Sverre i sin Tid havde draget frem, Guerre Orjonbaak, Lagmand i Thrøndelagen. Sønnen synes oprindelig ikke at have tænkt paa den geistlige Stand. Han omtales for første Gang 1240, da han gav den unge Haakon Kongenavn og var siden, som det synes, i Kongens Tjeneste, da man 1248 finder ham benyttet som Sendebud til Sverige. Senere var han indtraadt i Nidaros Domcapitel.

Chorsbrødrene valgte nu, Kongen ganske uadspurgt, Einar til Erkebiskop, og sendte to af sin Midte til Paris for at underrette ham om Valget. Einar reiste saa lige til Rom, uden at henvende sig saameget som ved et Brev til Kong Haakon. Fra Rom drog han hjem til Norge 1255.

Han opsogte ikke engang nu Kongen, men reiste lige til Nidaros. Omfider mødtes han med denne i Bergen og forstod trods alt, hvad der var skeet, dog at skaffe sig en god Modtagelse. Men strax reiste sig hos Einar en stadig vedligeholdt Lyst til at indynde eller indsmigre sig hos Thrønfølgeren, altsaa dengang Haakon den Unge, hvem han i sin Tid havde givet Kongenavn. Tanken har rimeligvis været den, at han vilde sikre sig Indflydelse hos den opgaaende Sol, naar den gamle Haakon engang var død.

I 1257 ledsagede Einar Kongen paa et Tog til Danmark. Haakon den Unge var just samme Aar død, og det blev da besluttet, at den eneste gjenlevende Søn, Magnus, strax skulde faa Kongenavn, hvilket skede paa Eskerøerne paa Norges daværende Rigsgrændse i det sydlige Baahuslen. Hidtil havde Einar i den Grad interesseret sig for den unge Haakon, at han mod den gamle Konges Ønske havde tilraadet, at Magnus i sin Tid skulde nøie sig med Hertugnavn, men nu, da Magnus var selvstreven Thrønfølger, vendte han al sin Opmærksomhed mod ham, hvem han paa enhver Maade søgte at vinde. Mod den gamle Konge var derimod hans Opførsel noget udfordrende, og han vilde f. Ex. mod Kongens Vilje fremtvinge en denne ubehagelig Person, Lodin, til Hamars Bispestol, hvad der dog ikke lykkedes ham, da Kongen appellerede til Paven. I den følgende Tid saaes Kongen og Einar vel flere Gange, men Erkebispens holdt sig fremdeles til Magnus. I Aaret 1261 fik han ogsaa den Ære først at vie denne til hans danske Brud Ingeborg, Kong Erik Ploppennings Datter, og nogle Dage efter at frøne det unge Kongepar.

Einar, hvis Character ikke kan undgaa Mistanke for en vis Tvetydighed og Sledsighed, stod ikke paa nogen god fod med Chorsbrødrene, hvem han skylde sin Ophøielse. Han berøvede dem endog Sorles Stiftelse, det fælles Bordhold, idet han fratog dem de til dette af formanden stjænkede Gaver. Man maa formode, at han har været en herskesyg Mand, og det ligger nær at tro, at han har luret paa under en yngre og svagere Konge at kunne vove en ny Kamp for Hierarchiet, saaledes som hans anden Estermand virkelig gjorde det. Men i ethvert fald bortreves han, førend Tiden hertil var moden. Han døde nemlig om Høsten 1263, rimeligvis kort efter at Kong Haakon var draget afsted paa sit minderværdige Tog til Skotland, hvorfra han ikke kom levende hjem.

Ved denne Tid, maaske allerede under Einars formands, Sigurds, Regjeringstid, udvidedes Erkestiftet derved, at Christendommen idetmindste i ydre Henseende blev indført i nogle hidtil hedenske Di-

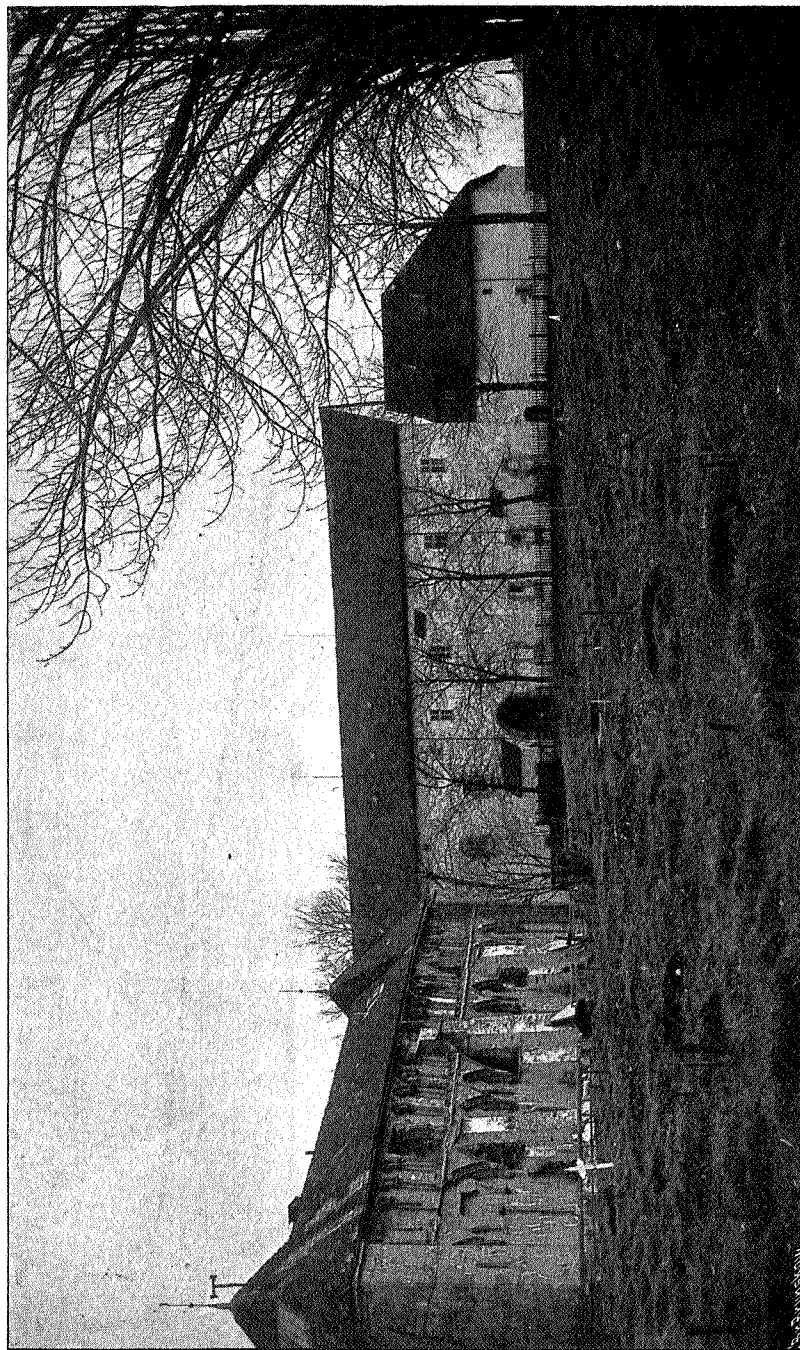
strikker nordenfor Haalogaland. De nærmere Omstændigheder ere ikke kjendte. Det seer ud som, at Kongen paa denne Maade løste sig fra et tidligere aflagt Løfte om at gjøre et Korstog til det hellige Land, som han dog ellers neppe nogenfinde for Ulvor har tænkt paa at indfrie. Paa Tromsø byggedes en Kirke. Hidtil havde Lenviks Kirke i Syd for Malangensfjord været anseet som den nordligste i Verden. Ogsaa i Ofoten reiste sig en Kirke, da nogle for Mongolerne flygtende Bjarmer fik Kongens Tilladelse til at nedsatte sig her.

Da Einar Smørhaf var død, vilde Chorsbrødrene have Abbed Birger af Tautra til sin Erkebiskop. Men han kunde ikke ligefrem vælges, dels fordi han var Klostermand, dels fordi han ogsaa var uægtesfødt. Man maatte altsaa nøie sig med at „postulere“ ham. Forinden han drog afsted, maatte han udstede et Brev, hvori Sørles Gave til Chorsbrødrenes fællesbord gjentoges, og i det Brev blev Einars Navn just ikke meget venligt erindret.

Men Birgers Postulation synes ikke at være skeet med den nye Konges, Magnus Haakonsons Samtykke, og han blev foldt modtaget af Kongen i Bergen. Han reiste dog til Paven, men havde intet Held paa sin Reise. En Pave var just død, hvorved Sagen gik i Langdrag og, maaske underhaanden paavirket fra Kong Magnus, forfaste den nye Pave Postulationen i Marts 1265 og udnævnte fire Valgmænd, alle Klosterforstandere i Norge, og disse postulerede nu Haakon, Biskop af Oslo, der udentvivel var Kongens Candidat. Han havde nemlig i sin Tid hentet Dronning Ingeborg fra Danmark og stod Kongehuset nær. I Oslo havde han været Skolemester, før han (1248) blev Biskop, men om hans Herkomst kjendes ikke noget nærmere.

Da Haakon allerede var Biskop, tiltrængte han naturligvis ikke Ordination, men kun Pallium. Han drog derfor ikke personlig til Rom, hvorfor Palliet sendtes til Norge, og Biskopperne af Stavanger og Bergen bemyndigedes til at iføre Haakon dette. Skjerthorsdag 1267 fandt denne Ceremoni Sted. Men Haakon overlevede denne kun faa Maaneder og døde allerede 18. August samme Aar. Han synes at have været en afholdt Mand, som stod paa den bedste fod med sine Chorsbrødre. En Søn af denne Erkebiskop, Thore Haakensøn eller Biskopsøn, spillede siden en fremtrædende Rolle blandt Norges verdslige Høvdinge. Han blev Kongens Cantler og berømmes for sin Lærdom i canonisk Ret. Hans Hovedgaard synes at have været Leifvang (Lefum) i Eidsberg Prestegjeld i Borgesysfel. Han døde 1317.

Den næste Erkebiskop blev en af de mærkeligste i den hele Række. Hans Navn var Jon Raude (Johannes II) og valgtes 28. October

Benigneitret af G. Olsen, Akropolis.

Erkebiskpegarden, seet fra Domkirkegården.

Reproducent af Dr. Brumfiord, Christiania.

1267. Han var Chorsbroder i Nidaros og er rimeligvis den samme Jon, der hentede Haafons Pallium. Første Juledag i det følgende Aar (1268) kunde han efter Hjemkomsten fra Rom synges sin første Messe i Nidaros. Ved sin Indvielse synes han at have forpligtet sig til hvert tredje Aar at besøge Rom, hvilket senere var almindelig gjældende forpligtelse for Erkebisper, siden ogsaa andre Bisper, men da den især for fjernt boende Prælater var umulig og næsten uopfyldelig, nøiede man sig stadig med at sende fuldmægtige i sit Sted.

Som vi vide, var der i Begyndelsen af det Aarhundrede, hvormed vi her beskæftige os, sluttet et Compromis mellem Kongemagten (Haakon Sverresøn) og Hierarchiet (Erkebiskop Erik og hans Colleger), men i saare vage og ubestemte Udtryk. Hidtil havde Kronen været mægtig nok til at holde Prælaterne nogenlunde inden rimelige Sfranker, men nu var den svage Magnus kommen i sin kraftige faders Sted, og Jon Raude viste snart, hvilken Mand han var.

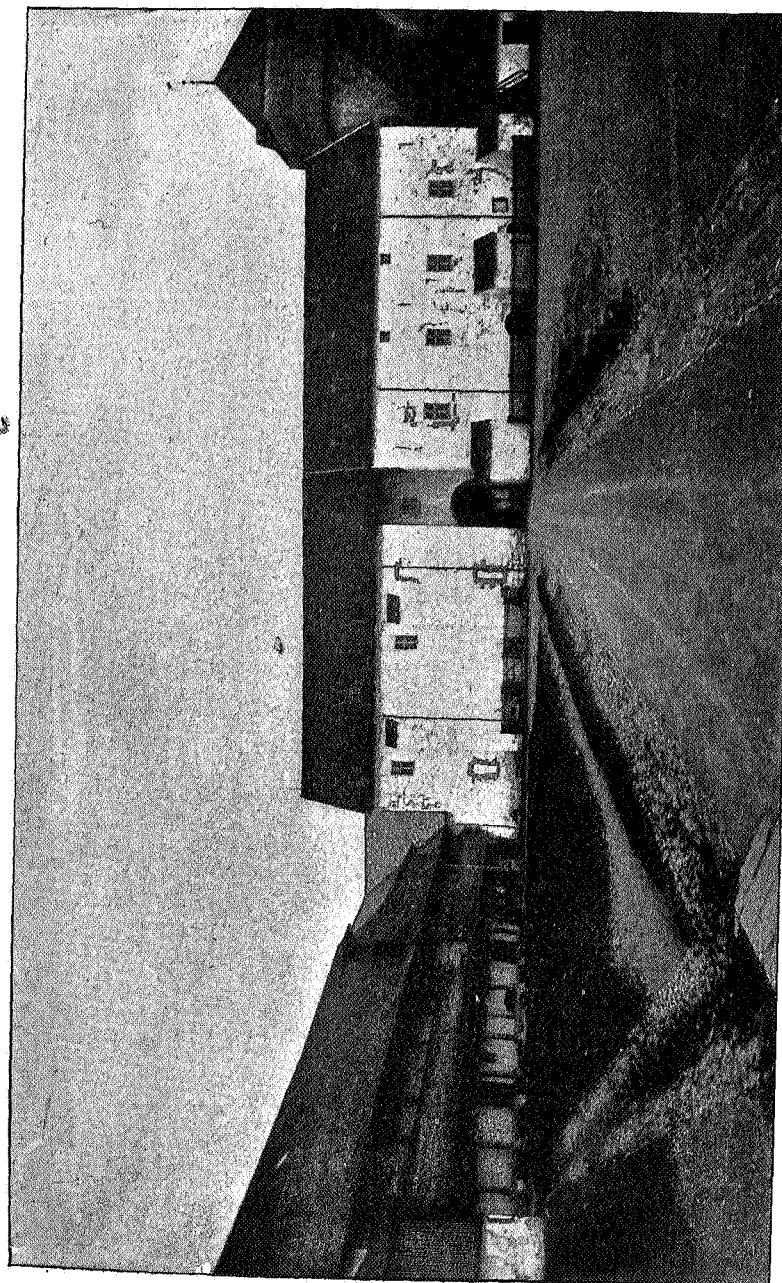
Anledningen til Kirkekampens fornyelse blev givet ved Magnus's bekjendte Bestræbelser som Lovgiver eller Lovrevisor. Allerede 1267 og 1268 havde Kongen gennemført en ny Gulathingsslov og 1268 en lignende for Viken og Oplandene. Begge indeholdt tillige Christenretter, rimeligvis paa Grundlag af Haafons og Erkebiskop Sigurds ovenfor omtalte Arbejde. Vedkommende Biskopper gjorde heller ikke nogen Indvending. Men da saa Magnus vilde i Færd med Frostathingssloven, var Jon Raude kommen hjem, og denne erklærede strax, at han ingen verdslig Indblanding vilde vide af i den geistlige Lovgivning. Den nye Frostathingsslov kom altsaa ikke til at faa nogen Christenret, og de allerede vedtagne Christenretter i det øvrige Land kom til at tabe sin Gyldighed. Der maatte forhandles med Jon om en ny, særskilt Christenret for det hele Land.

Nu traf det sig saa, at den daværende Pave, Gregorius X, med sin hele Sjel var optagen af Interessen for det hellige Land, hvor de Christne dengang havde mistet sine sidste Besiddelser og førte en fortvilet Kamp for Tilværelsen. Paven anstregte sig af al Magt for atter at vække den længe hængende Begejstring for Korstog, og 1272 udstred han i den Anledning et almindeligt Kirkemøde for hele den romersk-katholske Verden til Lyon, hvor det skulde sammentræde 1274. Derhos tilsigtede han ved samme Leilighed at faa Reformen indført i flere Retninger og forlangte derfor Indberetninger om de kirkelige Tilstande i samtlige Kirkeprovincer. Dette har nu ganske sikkert øvet sin Indflydelse ogsaa hos os, givet det norske Hierarchi Mod og dets Forhandlinger med Kongen om Christenretten's Art og Fortgang. Jon

optog nu den gamle Sag fra 1164 (Magnus Erlingssøns Indrømmelser til Eysteinn). Neppe har han dog vel dristet sig til at tro, at disse urimelige Privilegier paany kunde sættes i Kraft, og sandsynligt er det derfor, at Erkebispens optog dem forat kunne have Noget at slaa af paa. Under disse Omstændigheder opnaaedes en Overenskomst, det saakaldte Concordat i Bergen af 1. August 1273. Man enedes om, at dette, der var meget fordelagtigt for Geistligheden, skulde søges bekræftet af Paven. Jon tog det derfor med sig til Lyon. I Mødet i denne Stad, hvor den norske Kirke repræsenteredes foruden af Jon selv ogsaa af Biskopperne af Oslo og Bergen, Andres og Askatin, besluttedes overensstemmende med Pavens Ønske, at man af al Magt skulde arbejde for nye Korstog. I den Anledning skulde Geistligheden i alle Lande beskattes, og alle Kirkens Tjenere betale Tiender i sex Aar af alle sine Indkomster. Til at indsamle denne Skat i Norge udnævntes Erkebiskop Jon. Han skulde vel have Bistand af sine Colleger og udnævne underordnede Indsamlere, men selv have noie Opsyn med det Hele og jævnlig bereise det hele Land. Til Løn skulde han og hans Hjælpere (foruden Syndernes forladelse) have personlig fritagelse for Tienden.

Jon fik en haard Hjemreise, led Skibbrud og kom først sent hjem i November 1274. Han hjembragte en dyrebar Gave til Kongen fra Philip III i Frankrige, et Stykke af Christi Cornekrone. Til Opbevaringssted for denne Reliquie var det, at Kongen besluttede at bygge den skønne Apostelkirke i Bergen.

Vel fik Jon det travlt med at samle Tiende for Paven, men hans Mellemværende med Kongen blev ikke forsømt. Paven havde i Lyon stadfæstet det medbragte Concordat af 1273, men Stadfæstelsen var ledsaget af nye Tillæg, selvfølgelig alle til Hierarkiets fordel. Dette fandt endog den milde og imødekommende Magnus at være for stærkt. Nye Underhandlinger maatte derfor til, og man enedes da — det tør siges, til Landets store Lykke — om, at en ny Overenskomst ikke skulde forelægges Paven til Sanction. Denne nye forening sluttedes i Tonsberg (compositio, sættargerd). Den gik væsentlig ud paa, at Privilegierne af 1164 endeligt frafaldtes, at Lægmænd ikke maatte paadømme geistlige Sager, at Kongen maatte opgive al Ret til at udnævne Præster ved hans sidste tilhørende Kirker, at Biskopper og Abbeder skulde vælges frit (dog med Afgang for Kongen til at protestere mod Valg af ham ubehagelige Personer), samt at den hele Geistlighed fritoges for personlig Kongetjeneste og for at betale Leding. Erkebispens skulde have Ret til at holde hundrede væbnede Mænd, af

Reprograveret af G. G. Olsen, Skien, Sørhjellem.

Bredviden af Erkebispesgaarden mod Gaardspladsen.

Reprograveret af G. G. Olsen, Skien, Sørhjellem.

hvilke nogle som hans „Skutilsvende“ skulde være frie for offentlige Byrder selv tredie, de øvrige selv anden. De andre norske Bisper fik en lignende Ret for firti Personer. Senere foiede Magnus hertil endnu en ny Indrømmelse angaaende Tienden. Hidtil havde denne kun været ydet af Kvægavl, Jordbrug og Fiskeri, nu udvidedes den til at gjælde omtrent enhver Næring og Indtægt. Han gik snart endnu videre med Begunstigelser, særlig vedrørende Erkebispem, som bl. a. fik Ledingsfrihed for alle Stenhuggere og Tømmermænd ved sin Domkirke, et Vidnesbyrd om, at der paa den Tid er drevet et ivrigt Arbejde med denne Bygning.

Alt tyder paa, at Jon har forstaaet at beherske sin Konge, og at forholdet mellem dem trods alle Jons store Fordringer har været godt. Man finder dem ogsaa sammen paa Reiser.

Tu skred Jon til at udarbejde sin nye Christenret, der bærer hans Navn og skulde gjælde for hele Landet.

Men mellem de verdslige Høvdinger i Landet var der Mænd, som ikke bifaldt Hierarkiets driftige Omfiggriben. Navnlig vakte det deres Modstand, da Jon vilde have alle Geistlighedens talrige Leilendinger fritagne for Ledingen, som nu var gaaet over til at være en Afgift paa Eiendom. Derved vilde Kirkens Rigdom være overordentligt, da den vilde kunne forhøje sine Leilendingers Landsskyld naar den kunde tilbyde disse ledingsfrie Gaarde. Der sees derfor at have været et Sammenstød mellem Jon og Høvdinger i Throndelagen i den Anledning. Documenterne herom er af stor Interesse ogsaa formedelt det Indblik, de aabne i selve Nidaros's Tilstande ved den Tid. Byen sees at have haft 8—9 virkelige Menighedskirker (Domkirken havde, som bekendt, ingen særlig Menighed) og altsaa vistnok et ikke lidet Indbyggerantal. De nyeste Forskninger viser ogsaa, at Byens Handel med Udlandet, særlig England har været betydeligere, end hidtil antages.

Magnus Lagabøter døde i Byen 9 Mai 1280, priist af Geistligheden som en ny Kong Josias. Hans Efterfølger blev ligeledes en svag Mand, dengang endog et Barn, men dette Barns Moder og Landets Høvdinger vare kraftige og bestemte. De vilde ikke fortsætte Estergivenheden mod Kirken. I Begyndelsen gjorde man dog gode Miner, og Jon kronede Kong Erik i Bergen 2 Juli 1280. Men saasnart dette var skeet, talte man i en anden Tone. Jons Kirkeret, som nu var færdig, blev ikke antagen, men tværtimod blev der i Kongens Navn protesteret mod mange af dens Bestemmelser. Erkebispem forlod Bergen i Vrede, og ved Hjemkomsten til Nidaros kom han

stray i Strid med nogle Baroner (Lendermænd) navnlig Hr. Jon Brynjulfsøn af Hvaalsættin i Sogn, vistnok især om Ledingsspørgsmaalet. Endnu i 1281 indfandt Jon sig i Bergen og viede der den unge Konge til den stoffke Kongedatter Margreta, og kronede den unge Dronning. Men kort efter erklærede Regjeringen Magnus's Tiendebestemmelser for ophævede, inddrog den Myntret, som Haakon Haakonsøn i sin Tid havde indrømmet Erkebispem, og kuldkastede i Virkeligheden hele den Tønsbergske Composition af 1277. Jon paa sin Side bansatte to af de ham mest fiendtlige Baroner, men uden at disse bekymrede sig stort herom. Da en af dem kort efter døde, tiltvang man sig endog trods Præsternes Knurren, at den Ufdøde fik en Begravelse, som om han havde været Kirkens lydigste Søn. Appel til Rom nyttede ikke, thi Paven havde kun liden Interesse for disse Ting, og hvad der laa ham paa Hjerte, var at ikke den norske Kongemagt skulde hindre Betalingen af den ovenfor omtalte Tiende til Pavestolen. Omfider gif Regjeringen saavidt, at Erkebispem, da han ikke vilde nedstemme sine Fordringer, blev lyst utlæg tilligemed to andre Biskopper. Deres Bispestoles Eiendomme sattes under verdslig Administration.

De to Prælater forlod da Landet, men medens Bisperne gif til Rom, drog Erkebispem til Sverige 1282. Han døde her i Skara 21 Decbr. s. A., og Liget førtes senere til Nidaros.

Jon havde lidt et stort Nederlag i Kampen mod de verdslige Høvdinge. Havde han, saaledes som Tilfældet var med de danske Erkebisper i Kampens Tid mellem Kongedømmet og Kirkesyrsterne i dette Land, selv ved fødsel og familieforbindelser tilhørt det høie Aristokrati, kunde det maasse have seet anderledes ud.

Regjeringen havde seiret. Over Erkebispem's Gods raadete hans fiende Hr. Jon Brynjulfsøn. Han flyttede ind i Erkebispemsgaarden, der laa lige ved Domkirken, og vakte manges Forargelse især derved, at han og hans Hustru tillode sig at sove i Erkebispem's egen Seng. Ogsaa Chorsbrødrenes Gods lagde han Beslag paa og lod dem kun beholde det Nødvendigste til deres Underhold. Paa Haalogaland optraadte Baronen Hr. Bjarne Erlingsøn paa en lignende Maade.

At Mange bifaldt Regjeringens haardhændte Optraeden, var naturligt, blandt andet ogsaa fordi denne befriede Folket for opskruede Afgifter til Kirken. Men den udviste Haardhed fremkaldte ogsaa Medfølelse hos fromme Sjæle. Efterhaanden viste ogsaa Regjeringen Mildhed, og Chorsbrødrene kom igjen baade til sit eget Gods og til den dem tilhørende Raadighed over det ledige Erkesæde.

Dette tænkte man naturligvis ogsaa paa igjen at se besat. I 1284 postuleredes til Erkebispem Narve, Biskop af Bergen. Han havde vidst at staa sig bedre med Regjeringen, og Chorsbrødrene havde vel maattet udpege ham under dennes Tryk. To fremragende Medlemmer af Capitlet, Sighvat Lande og Audun Raud, sendtes til Rom for at overbringe Postulationen til Paven, men denne gjorde Vanskeligheder, sandsynligvis efter Udsendingernes egen Foranstaltning. Nogle efter disses Forslag valgte Mænd forkastede saa Postulationen, og nyt Valg fandt Sted. Man kaarede en fraværende thrønderisk Chorsbroder Eindride, som opholdt sig ved Universitetet i Bologna, men denne frabad sig Valget, og Sighvat Lande fik saa Paven til ved Provision at udnævne Jorund, Biskop af Hamar 15 Febr. 1287. Han overtog stray Embedet og fik i det følgende Aar Pallium fra Rom.

Jorund (1288—1309) regjerede længe, men hverken ærefuldt eller lykkeligt. Skylden var for den største Del hans egen.

Eigeoverfor Kongemagten vovede han ikke nogen stærkere Opposition, skjønt man nok ser, at han gjerne havde villet det. Han maatte finde sig i, at Tienden kun erlagdes paa den gamle Maade, og forliget i Tønsberg og Jons Christenret vovede han ikke at gjøre gjeldende. Senere fandt han sig endog i at blive Kongedømmets Jarl, men Sammenhængen hermed og Betydningen deraf er dunkel. Jarleforholdet ophævedes ogsaa ved hans Død.

Hovedindholdet af hans Historie er en forbitret og uendelig Strid mellem ham og Domcapitlet, som i Ledighedsperioden havde faaet Smag paa Magten. Striden var i fuld Gang 1293. Der førtes fra Chorsbrødrenes Side Vidner om, at de havde Ret til at deltage i de fleste vigtigere Afgjørelser, saasom nye Medlemmers Optagelser i deres Collegium, Bekræftelsen af Bispe- og Abbedvalg og Udnævnelsen af Bisper paa Island, Grønland og Færøerne, Besættelsen af de mange Tjenester ved Domkirken o. s. v. Nogle af dem skulde følge med paa Disputationer, de havde Ret til Bispising i Bispegaarden i nogle Høitider o. s. v. og Ret til at oppebære visse Dele af Domkirkens og Erkebispem's Indtægter. Jorund vilde ikke finde sig i alt dette, og Uenigheden blev heftig. Chorsbrødrene blev satte i Ban, men appelerede til Paven, Bonifacius VIII, som opnævnte Dommere. Imidlertid havde Kong Erik taget Sagen i sin Haand (1296) og faaet et forlig istand paa Klostersøen Tautra i det følgende Aar. Dette forlig var gennemgaaende gunstigt for Capitlet, som bl. a. fik Delagtighed i Besættelsen af næsten alle vigtigere Præsteembeder. Imidlertid var Sagens Behandling fortsat i Rom, og Paven udstedte kort efter en

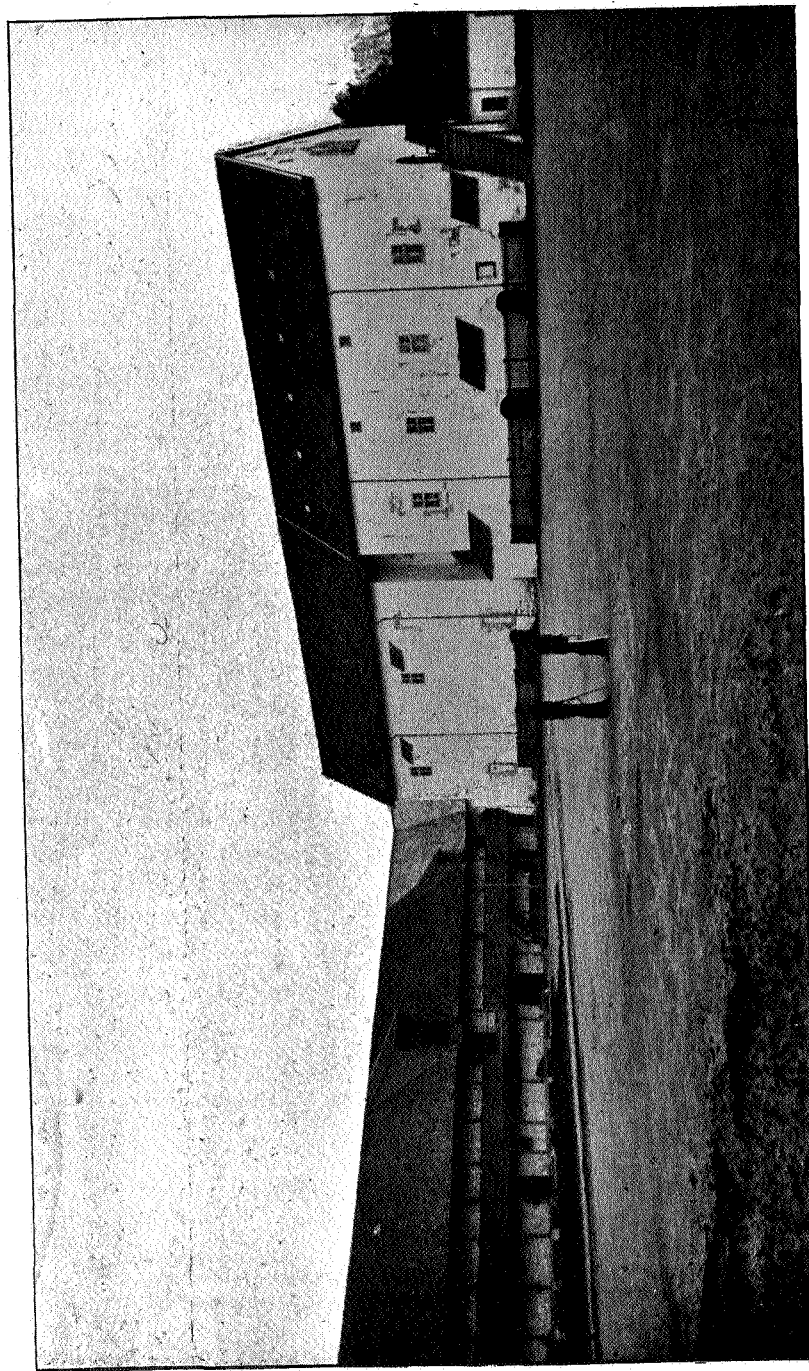
Bulle, hvori Klagerne over Jorund var gjengivne. Har han virkelig gjort sig skyldig i alt det, hvorfor han er bleven anklaget, maa hans Færd have været overmaade voldsom og brutal, idet han f. Ex. endog skulde have ladet Munkene pidske til Døde. Tautra-forliget har vel for det første friet Erkebispens for Paven alvorlige Trudsel, men i 1298 brød Erkebispens dette, og Trættten begyndte paany.

Kong Erik døde 13 Juli 1299 i Bergen og efterfulgtes af sin Broder Haakon. Iaa Uger efter, maaske 10 August, blev denne kronet, dog ikke, som hidtil altid havde været Skik, i Bergen, men derimod i Nidaros Domkirke, der nu rimeligvis har kneiset i al sin Herlighed. Jorund har naturligvis udført Ceremonien, men neppe ved den Tid befundet sig i den bedste Stemning. Han havde nylig faaet en ubehagelig Dom paa sig, men den respekterede han ikke. Han erklærede tvertimod, at Capitlet var faldet i Interdict, om det ei frasaldt sine Paastande, og Tilstanden i Nidaros blev ligefrem tumultuarisk. Paven siges at have stævnet Erkebispens for sig, og denne at være reist afsted, men igjen at være vendt om i Paris. En Dom i Bergen gif Jorund imod, men han gav ei tabt. Senere skal Kong Haakon have været i Nidaros og der tilveiebragt Fred, dog kun for nogen Tid.

Forøvrigt var Jorund ingen uvirksom Erkebiskop, han holdt Provincialconcilier og vilde endnu lige før sin Død have et saadant samlet. Han færdedes ogsaa ofte paa Reiser, var 1307 lige oppe paa Vardo og indviede der en Kirke, det første Spor til Fæstningen Vardohuus's Tilværelse. Ostere var han tilstede i Bergen og i Oslo. Endnu til det sidste optagen med Stridigheder, denne gang med Bergens Biskop og Capitlet der, som vistnok uden Grund paastod, at Færøernes Bispestol stedse skulde besættles med en bergensk Chorsbroder, døde Jorund 11 April 1309.

Hans Historie er hidtil fortalt efter bevarede Documenter, men endnu gives der en vigtig Kilde dertil, som vistnok er saare interessant og underholdende, men partisk for Erkebispens og derfor neppe i alle Enkeltheder fuldt ud paalidelig. Det er den yngste historiske Saga i den islandsk-norsk Litteratur, Biskop Laurentius's, forfattet ved Midten af det fjortende Aarhundrede.

Laurentius Kalfson kom som Præst fra Hole Stift paa Island over til Nidaros omtrent 1295 og gjorde sin Oppartning hos Jorund, hvem Sagaen kalder „en stor Høvding, god Klerk, trofast i Vennekab, saare gavnmild mod sine Mænd og anselig af Ndre“. Erkebispens tog sig venlig af ham og overgav ham til en from velstuderet Klerk

Republiket af S. G. Olsen Christiania.

Erkebispegaardens Fløibygning, seet fra Gaardspladsen.

Republiket af S. G. Olsen Christiania.

Jon fra Flandern, hvem han havde i sin Tjeneste, for at denne kunde undervise den vel begavede og videbegjærlige Islænding navnlig i Kirkeret. Laurentius fik ogsaa nogle af Erkebispens egne aflagte Klæder og blev bespist ved Erkebispens Raadmands eller Hushovmesters Bord. Snart blev han ogsaa Præst ved Olafskirken i Nidaros.

Imidlertid, fortælles der videre, var Striden brændende mellem Jorund og Chorsbrødrene, og Sigvæt Lande og Audun Raud vare de ivrigste Modstandere af Erkebispens. Efter dennes Hjemkomst fra Paris blev Laurentius ved Siden af sit Præsteembede af Jorund ogsaa betroet at oppebære Pilegrimenes Olafsoffer og stod i høi Vndest, hvilket dog kom ham dyrt at staa. Da han havde paataget sig at lyste Interdict over de meget gjenstridige Chorsbrødre i Domkirken, blev disse og deres talrige Venner rasende. Blandt de sidste nævnes udtryffeligt „Skolelerkene“, (Domskolens vogne Disciple), der mishandlede ham paa Gaden og voldsomt forstyrrede hans Forretninger i Olafskirken. For at blive sin Uven kvit foreslog Chorsbrødrene ham listigt nok til Visitator paa Island, hvor han imidlertid kom i Misforstaaelse med Biskoppen i Hole, beskyldtes for at have forfalsket Erkebispens Breve og sendtes tilbage til Nidaros. Her lode Chorsbrødrene, navnlig Audun Raud og Eilif, som ganske havde taget Magten fra den nu sygelige Erkebiskop, Laurentius fæste i et forfærdeligt geistligt fængsel, der havde Navnet Gulskitne, hvor han maatte døie de værste Lidelser. Han blev forhørt, men kunde naturligvis ikke tilstaa de forbrydelser, han ikke havde begaaet. Atter sattes han i et dog taaleligere fængsel, og herfra lykkedes det ham endog at snige sig ud for at tale med den syge Erkebiskop, hvilket dog ikke lykkedes. Efter Sagaens Beskrivelse skulde Jorund i sin sidste Tid være i den Grad tyranniseret af sine Uvenner, at han ikke engang raadede for, hvad han vilde spise eller drikke.

Striden mellem Jorund og Capitlet maa uden Tvivl betragtes som endt til dets Fordel. Der skulde nu vælges en ny Erkebiskop. Valget har formodentlig staaet imellem de to meget fremtrædende Chorsbrødre, Eilif, som Jorund havde maattet gjøre til sin Officialis eller Fuldmægtig, og Audun Raud. Man tog sig imidlertid længere Tid med Valget end sædvanligt, og først ud paa Høsten høre vi om, at Eilif var bleven den lykkelige.

Man ved Intet om denne mærkelige Mands Fortid. Senest 1302 var han bleven Chorsbroder. Der tillægges ham Tilnavnet Korte.

I Sept. 1309 finde vi ham i Bergen, og ved denne Leilighed omtales for første Gang en vigtig, Erkestolen tilhørende Eiendom i denne By, nemlig en egen Residents, bestemt for Erkebispens nødvendige hyppige Besøg i denne Stad. Rimeligvis har denne bergenske Erkebiskopsgaard allerede en god Stund existeret som saadan. Den laa langt ude paa Stranden, netop der, hvor nu Bergens Nykirke er beliggende.

Da Eilif skulde søge Paven, var denne ikke, som før at finde i Italien. Clemens V, selv en Franskmænd, havde efter den store Seir, den franske Kongemagt havde vundet over Bonifacius VIII, fundet det raadeligt at kaste sig i Frankriges Arme og havde siden 1309 Bolig i det fransktalende, om end ikke paa det franske Riges Grund beliggende Avignon. „Erilets“ Dage vare begyndte. Først i 1310 kom imidlertid Eilif afsted fra Norge, men forblev saa i længere Tid i Syden, da der just skulde holdes et almindeligt Concilium i Vienne 1311.

Ogsaa dette, skjønt nu mest bekjendt af den Dom, som her overgik Tempelherrene, var som det forrige i Lyon sammenkaldt for eller idet mindste under Paaskud af at bekjæmpe de Dantro i det hellige Land, og der vedtoges paany en sersaarig Tiende af de geistlige Indtægter, ligesom i 1274. I 1312 kom Eilif hjem tilligemed andre norske Biskopper, der tilligemed flere Chorsbrødre havde været tilstede ved Mødet.

Med den ene af sine Ledsagere, Arne af Bergen, en meget dygtig og velstuderet, men tillige myndig og trættefjær Prælat, kom Eilif strax i Strid angaaende Palliehjelpen, uden at vi ret kjende Udfaldet, og da Arne døde, blev Broderen Audfinn, der lignede ham, hans Efterfølger i Bergen. Den ovenfor nævnte Chorsbroder Audun Raud, der maasse har været Eilifs Rival, blev snart forflyttet over til Island som Biskop i Hole, men døde allerede 1322 under et Besøg i Nidaros. Før sin Død havde han udtalt Ønsket om, at hans gamle Uven, den under Torund omtalte Laurentius, skulde blive hans Eftermand, og ogsaa Eilif var heimodig nok til at gaa ind herpaa. Laurentius, der imidlertid var gaaet ind i et islandsk Kloster, kom da over til Norge og blev indviet. Han stod siden i stort Ry paa Island, men døde allerede 1331.

Eilifs første Nar optoges meget af Indkrævningen af Pavetienden. Siden kom politiske Begivenheder til at paakalde hans Deltagelse i Rigets Unliggander. Kong Haakon var nemlig død i Mai 1319, og Dattersønnen, den spæde Magnus Eriksøn, kom i samme

Nar til at forene Sveriges og Norges Kroner. Hans Moder, Enkehertuginde Ingeborg, havde i Begyndelsen den største Magt, men misbrugte den ved Ødselhed, og man besluttede i Norge at sætte en Drotsete i Spidsen for Regjeringen. Erkebispens, næst Kongen Landets første Høvding, fik det Hverv at opnævne en saadan og valgte den høibyrdiske Hr. Erling Vidkunnsøn af Bjarkø og Giske. I Tidens Løb blev Forholdet imidlertid spændt mellem Hr. Erling og Geistligheden. Drotseten stod nemlig bestemt paa Kronens Rettigheder og vilde ikke tillade Hierarkiet at benytte denne Kongens Umyndighedstid til at udvide sin Magt. Et Sammenstød fandt Sted 1327, da der paa en Gang var Concilium og Rigmøde i Bergen. Erkebispens og de øvrige Biskopper maatte give sit Samtykke til en formelig Bestemmelse om, at det var Erkebiskop Sigurds og ikke Erkebiskop Jons Christenret, der var gjeldende Ret, men samtidig opnaaede dog Prælaterne, at en geistlig Mand, Mag. Paul Baardsøn, om hvem vi senere skulde faa mere at høre, sattes ved Drotsetens Side som kongelig Cantstler. Men Hr. Erling var nu vred og skal nogen Tid senere have ladet falde de Ord, at „Biskopperne vel ikke vilde aflade, før man gjorde den samme Leg med dem, som man i sin Tid gjorde med Erkebiskop Jon“.

I Eilifs Tid hjemsogetes Stiftet af flere Ulykker. I dets nordligste Landskaber gjorde Russerne røveriske og grusomme Indfald og brændte (1323) Drotsetens Gaard Bjarkø i Chronenes paa Haaloga-land. Men navnlig maa man dog tænke paa den sørgelige Skjebne, som rammede Nidaros Domkirke.

Denne herlige Bygning blev nemlig 4 April 1328 ødelagt af en voldsom Jldbrand. Man har herom et Brev fra Eilif til Indbyggerne i Bergens Stift, skrevet fire Maaneder efter Begivenheden, hvori der omtales, hvorledes det var gaaet med „Kronen og Prydselsen for dette Land“. Ikke alene Træverket var brændt, men ogsaa Stenstolper og Pillarer, Klokker o. s. v. Der anraabtes derfor om Hjelp rundt om i Landet for atter at bringe Kirken istand, og Kongen udstedte nye Beskyttelsesbreve for Pilgrimme for at fremkalde hyppige Besøg af saadanne.

Eilif døde 2 Nov. 1332, efterladende et hædret Navn.

Den følgende Erkebiskop Paal Baardsøn (1333—1346) havde allerede spillet en betydelig Rolle, førend han naaede at blive Erkebiskop. Han har rimeligvis været af fornem Familie, ikke usandsynligt en Broder af Ridderen og Rigsraaden Hr. Munaan Baardsøn. Han synes tidlig at have været meget vel anstreven hos Kongefamilien, navnlig Hertuginde Ingeborg.

Vi finde ham 1309 som en anseet Chorsbroder i Bergen, noget senere kaldes han Magister og har altsaa tidlig studeret udenlands, nogle Aar senere tilbragte han flere Aar i Frankrige og tog, hvad dengang var en stor Udmærkelse, Doctorgraden i Orleans, saavel i den romerske som den canoniske Ret. Han samlede, hvad derimod ikke var ualmindeligt, flere geistlige Embeder paa sin Haand, uden dog at være indviet til Prest, men kun til Diacon, og i 1327 blev han kongelig Cantler og som saadan Drotseten Hr. Erling Vidkunnsøns Medbeiler til Magten i den unge Konges Mindreaarighed. Omsider valgtes han, maaffee paa Grund af Kongens Ønske, til Erkebiskop i Begyndelsen af 1333 og kom i det følgende Aar som indviet tilbage fra Avignon.

Han var en virksom Mand og holdt mange Provincialconcilier, og man har fra ham et interessant Hyrdebrev. Skjønt tidligere Kongens Tjener, har han dog aabenbart søgt at hævde den gamle Tradition fra Jons Tid og gjerne villet gjøre Kirkens Myndighed gjældende ligeoverfor Kronen. Med Erkebiskoppen af Upsala kom han i en Strid om en Skat, som Indbyggere af Helsingland og andre svenske Grændseprovincer ydede til Nidaros Domkirke formedelt St. Olafs Helgenry, og som den svenske Erkebiskop naturligt nok vilde overføre til sin Domkirke, hvilket ogsaa lykkedes ham. I de politiske Anliggender tog han vistnok en større Deel, end vi nu formedelt Kildernes fattigdom see os i Stand til at oplyse. Det er et tvivlsomt Spørgsmaal, om Kong Magnus er bleven kronet i Norge, (han blev det i Sverige 1336). Er han, hvilket er muligt, bleven kronet i Oslo 1337, har vistnok Paal forrettet Kroningen. I hans Tid blev for sidste Gang en Biskop af Man og Suderøerne indviet i Nidaros. Herefter opløstes den vistnok ogsaa lidet naturlige kirkelige Forbindelse mellem Norge og disse fjerne Øer, der en Tid var bleven bevaret efter deres Afstaaelse til Skotland.

Paal døde i Nidaros 1 febr. 1346. Kort i Forveien var den forfærdelige Ulykke steet i Gauldalen, hvor en stor Deel af denne smukke Bygd ødelagdes ved Elvebrud, ligesom i vor Tid Værdalen.

Erkebiskop Eilif havde en Søster søn Arne med Tilnavnet Vade, der var bleven Chorsbroder i Nidaros og nød megen Anseelse ogsaa under Paal, selv om forholdet mellem dem neppe altid var det bedste. Han blev nu enstemmig valgt til Paals Eftermand og kom tilbage med Pallium fra Avignon 1347. Hans Regjeringstid blev dog kun kort. I 1349 kom nemlig den store Mandedød, og den 23 Sept. s. A. har Arne formodentlig med Tanke paa en snar Død gjort sit Testa-

mente, det eneste fuldstændige, der er bevaret fra en Erkebiskop. Han betænker i dette særlig Domkirken og ytrer sig saaledes: „Vi have dog nydt meget mere godt af Kirken, og dette er meget mere vor Skyldighed, end vor Gave.“ Den 17 Oct. 1349 døde han. I sin korte Regjeringstid havde han været en virksom Mand og, hvad der anføres om ham, gjør et godt Indtryk.

De islandske Annaler berette, at ikke alene Erkebiskop Arne, men endog hele Domcapillet i Nidaros paa en eneste nær, Lodin, døde i den skrækelige Farstot, og der er Grund til at tro, at denne Beretning paa det nærmeste er rigtig. Men om saa Lodin alene har kunnet vælge en ny Erkebiskop, tør være mere tvivlsomt.

Den, som under disse sørgelige forhold kom til at afløse Arne Vade, blev Olaf, hidtil Abbed i Klostret paa Nidarholm. Han blev i Avignon gennem Provision udnævnt af Pave Clemens VI i Slutningen af 1350.

Hans Tid betegner et Vendepunkt, men intet glædeligt i den norske Kirkes Historie. Flere Aarsager i Forening bevirkede en stor Nedgang i alle dennes Forholde. For en stor Del hviler Skylden herfor paa Pavemagten, hvis fuldstændige Verdslighed og stedse vorende Pengegridskhed mere og mere forgiftede Christenheden. Curiens Opgave syntes mere og mere at være en systematisk Udsugelse af Kirkeprovincerne, og i dette Øiemed anvendtes Provisionen hyppigere og hyppigere, naar de høiere Stillinger i Kirken bleve ledige. Hidtil var det kun Erkebisp selv, der havde at søge Bekræftelse og Pallium i Rom, og det var forudsætningen, at naar Valget formelt var i Orden, skulde den pavelige Autorisation ikke udeblive. De øvrige Biskopper skulde som Regel ikke egentlig have noget med Rom at gjøre, og deres Bekræftelse og Indvielse skulde være Erkebispens Sag. Nu blev det anderledes. Det kan ansees som vist, at fra nu af er ikke en eneste Erkebisp af Nidaros udnævnt uden ved pavelig Provision. Vel have flere af dem nok været valgte eller postulerede af Chorsbrødrene, men altid hed det, naar de fremstillede sig, at Paven „for denne Gang“ havde forbeholdt sig selv Besættelsen, og trængte den Valgte igennem, var det ved Provision. Biskoppernes Udnævnelse droges ogsaa ind under Pavens Bestemmelse, og de maatte for en bestemt Tarts sum kjøbe sine Stillinger. Følgen var, at de bleve omtrent uafhængige af sin Erkebiskop, hvilket vil sige, at Landskirken opløstes i Stifter uden synderlig indbyrdes Samhold og Sammenhæng. Provincialsynoderne ophøre, og et senere Tilløb til fornyelse af disse mislykkes. Med andre Ord, Kirkens Organisation er sprenget. Udlandinger faa ofte

Indpas paa Bispestole og i andre høiere Poster, Theologiens Studium afløses af Kirkerettens, og den kristelige Aand forsvinder mere og mere.

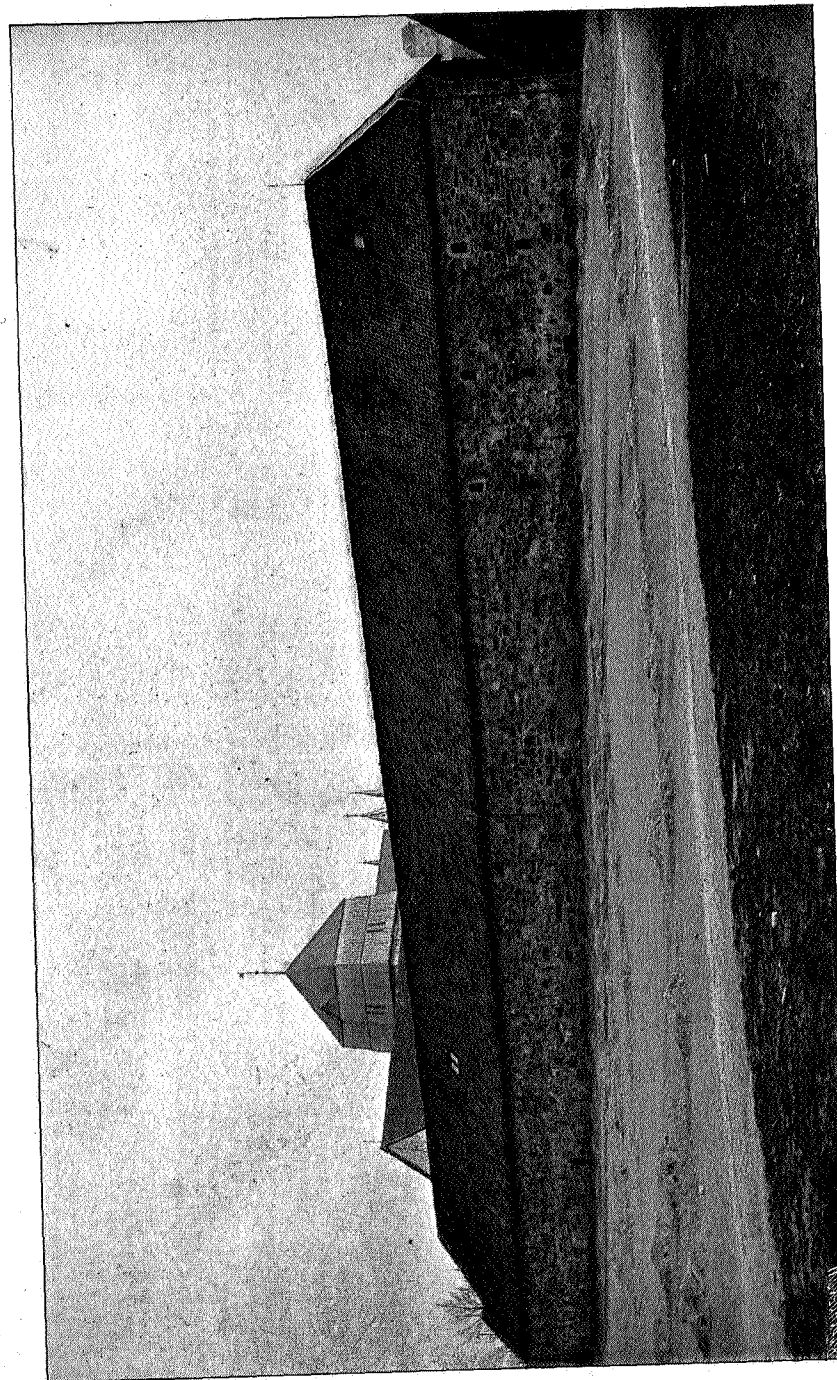
Samtidig med, at Kirkens forfatning lemlæstedes af Paverne, havde man at kæmpe med følgerne af den store Mandedød. At den har givet Norge et for Menneskealdre føleligt Knæk, er utvivlsomt. En meget stor Del af Geistligheden var bortreven, og Lysten til at indtræde i Kirkens ringere Stillinger vistnok liden. Man maatte da tage, hvem man kunde faa, uden at stille høie Fordringer og, hvad der bør lægges Mærke til, man maatte jevnlig slaa flere Kirker, der hidtil havde haft hver sin Prest, sammen under én. „Annekirkernes“ Tid begynder vistnok egentlig i denne Periode. Collegialkirker (ikke Domkirker), der hidtil havde haft flere Prester, kom til at nøie sig med én eller ganske faa o. s. v.

Forøvrigt er Olafs Virksomhed ikke meget kjendt. Han døde i Oslo i August 1370 eller 1371, sandsynligvis i det førsmævnte Aar.

Efter ham kom Chorsbroderen Thrond Gardarson eller Gerdson. Man har endnu bevaret en mærkelig Bog, som han ifølge egen Paategning har eiet, nemlig den saakaldte „Eidspenill“, det ældste, dog ei fuldstændige Haandskrift af Snorre Sturlasons Heimskringla. En Søster af ham var Nonne i Gimso Kloster ved Skien, og det er sandsynligt, at Slægten hørte hjemme i eller i Nærheden af Oslo.

Thrond var den sidste norske Erkebiskop, som drog til Avignon, thi i hans Tid flyttedes Residentsen tilbage til Rom. Hans Historie er ellers lidet kjendt; man seer kun, at der fremdeles var stor Nød for Presteemner, og at man især maatte ty til Prestesønner, der jo vare uægte Børn og maatte have særlig Dispensation af Paven. Domkirken var forfalden, og overalt mærker man fattigdom og Nedgang. Erkebispnen selv var i stor Pengekniibe, hans Formand, Olaf, stod i Gjæld til Paven, der allerede i dennes levende Live havde lagt Beslag paa hans Løsøre. Denne Gjæld maatte saa Thrond overtage, og hans eget Pallium kostede store Summer. Overhoved finder man Erkestolen i lang Tid forgjeldet og forarmet.

Thrond døde i 1381, maatte 5 August, og Domcapitlet valgte en Chorsbroder Haakon Jvarson, som saa reiste afsted for at søge Pavens Bekræftelse i det gamle Rom. I 1378 havde nemlig Romerne ved en Pave, Gregor XI's tilfældige Død under et Besøg i deres By tvinget Cardinalerne til at vælge en Italiener til Pave, som skulde forblive der, Urban VI. Men et fransk Parti blandt Cardinalerne var misfornøiet hermed og valgte atter en franskmand, der

kaldte sig Clemens VII og tog Sæde i Avignon. Saaledes begyndte det store Schisma (Splittelsen), men Norden holdt sig dog altid til Rom. Forresten kunde Haakon Jvarson have sparet sig Reisen, thi Dronning Margrete havde en anden Candidat og satte med Lethed igjennem, at Paven udnævnte denne ved Provision. Det var en dansk Adelsmand Nicolaus (Nils) af Familien Finkenov, men almindeligvis benævnt med Kjendingsnavnet Rufsare. Han havde just ikke megen Interesse for den geistlige Virksomhed, men var begjærlig nok efter Erkestiftets Indtægter. Tidligere havde han været Befalingsmand paa nogle Fæstninger paa Øen Als, men dog tillige havt Indtægterne af to Canonicater i Roskilde og Aarhus's Domcapitler og havde samme Aar, som Erkebiskop Thrond døde, ogsaa ladet sig, maaskee for et Syns Skyld, indskrive som Jurist ved det dengang høit ansete Universitet i Prag i Bøhmen. Haakon fik i Tydskland sin Skjæbne at høre, medens Nicolaus drog til Nidaros. Her udplyndrede han sit Erkestift og drog saa til Danmark, medbringende Penge, Kostbarheder og Bøger, og kom aldrig mere igjen i de fem Aar, han levede. Han havde aldrig nogensinde, fortæller de islandske Annaler, udført en eneste bisfoppelig Handling, ikke indviet en Præst, ikke confirmeret et Barn. Rimeligvis har han i Danmark havt en verdslig Tjeneste, formodentlig i Vordingborg, hvor hans fra Nidaros bortførte Sager fandtes ved hans Død 1386 og da tilbageleveredes hans Eftermand. Margrete viste ved alle Leiligheder en vis udvortes Fromhed, gjorde og lod Andre gjøre Pilegrimsfarter og begavede Geistligheden i Danmark rigelig. Men hun har ikke Væge af at have gjort en saadan Mand til Erkebiskop, og det er ikke den eneste af hendes Besættelser af høie geistlige Stillinger, hvorover man med Føie kan flage.

Ogsaa den næste Erkebiskop var ingen Nordmand, men dog en Mand, der længe havde været knyttet til Norge og utvivlsomt langt værdigere end sin Formand. Han var den eneste svenske Mand paa Norges Erkestol og hed Dinalde Henriksson. Oprindelig hørte han hjemme i Linkøping Stift og kom til Norge ligeefter den store Mandedød, da man var i saa stor Forlegenhed for Præsteemner. Paa den store Ø Thjørn i det dengang norske Landstrib Baahusen døde alle Præsterne bort, og Dinalde fik saa samtlige Sogne alene, et interessant Exempel blandt flere fra de Dage. Han opnaaede imidlertid, uvist ad hvilke Veie, Kongens Gunst, thi efter 10 Aars Virksomhed paa Thjørn skaffede Magnus og Haakon ham et Canonicat i Oslo Capitel og ansatte ham ved sit Cancelli eller Regjeringskontor i Oslo. I 1367 har han, som det synes, studeret i Prag, siden forenede han

Indkomsterne af flere Canonicater o. s. v., blev Provst ved Bergens Apostelkirke, den første blandt de „kongelige Kapeller“, og endelig 1387 Erkebiskop. Hans Bekræftelse blev saare kostbar, thi der stod endnu meget igjen af Thronds Gjeld, og Nicolaus havde Intet betalt, saa at Vinalde maatte begynde med en Gjeld af 2250 Gylden (Ducater), en uhyre Sum for den Tid. Den trykkede siden baade ham selv og hans Eftermand.

Som man kan formode, deltog Vinalde meget i politiske forhandlinger saavel i som udenfor Norge, dog var han ikke tilstede ved det berømte Møde i Calmar 1397. Hans Dødsaar er usikkert, dog sandsynligvis 1403.

Om den næste i Rækken, Uffell, (1404—1428) er ikke meget at sige, uden at hans Tid var en forfaldsperiode for den romerske Kirke i Almindelighed og tillige for Norge. Ved Conciliet i Costniz fik man vel en almindelig anerkjendt Pave, men ingen Reformation af Kirken „paa Hoved og Lemmer“, som man havde haabet. Den nye Erkebiskop var gjeldbunden baade til Paven og til Kongen. Derfor maatte han angribe Domkirkens Indtægter, saa at denne kom i største forfald, og Chorsbrødrene og andre klagede til Rom over Indgreb i sine Rettigheder. I denne Klage (1427) hedder det endog, at Kirken manglede Tag og gif sin Ruin imøde, og man bad om, at Paven vilde paalægge Erkebiskoppen af Upsala at gjøre en Rejse til Nidaros for at bringe Uffell til Rimelighed. Dette er dog vel neppe skeet, og i det følgende Aar døde Uffell 1428. Man veed i det Hele lidet om denne Mand, der siges at have hørt hjemme i Gudbrandsdalen. Desto mere er der at fortælle om hans Eftermand.

Uslaf Bolt tilhørte den norske Adelslægt af dette Navn, der især forekommer i det Søndenfjeldske, men var vistnok født i Bergen, hvor faderen, Harnift Hemmingsøn, drev Handelsforretninger. I sin Ungdom var han, uden at man veed paa hvilken Maade, i Eric af Pommerns Tjeneste. Dette erfares af en Tilskrift i hans endnu i det Reichmanske Bibliothek bevarede Bibel.

Han skal i 1407 være bleven valgt til Biskop i Oslo, men have ombyttet dette Stift med Bergen. Her tiltraadte han som Biskop 1408 og virkede som saadan i 20 Aar. I hans sidste Aar her indtraf de saakaldte Vitaliebrøders Plyndring af denne By, og ogsaa Bispegaarden hjem-søgtes haardt (1428).

Ved Uffells Død postulerede Capittlet i Throndhjem strax Uslaf til Erkebiskop, og han overtog Erkestiftets Bestyrelse, men først i 1430

fik han Pavens Ud nævnelse, der som sædvanlig gaves under Provisionens Form.

Med usædvanlig Energi arbejdede Uslaf paa at gjenoprette Erkestolens mislige Økonomi. Han lod strax forfatte et Register over dens Jordegods, den endnu bevarede og som Kildekrift meget vigtige „Uslaf Bolts Jordebog“. Denne udviser overmaade store Jordegodsmaaser rundt om ogsaa i fremmede Stifter; men Leilændingernes Afgifter have vist været smaa, og flere Eiendomme have været overdragne Tjenere som Løn. Nogle store Hovedgaarde dreves dog for Erkebispens egen Regning. Man faar her ogsaa Oplysning om Visitationerne, som især havde den Betydning, at Bisperne paa disse Rejser kunde medtage et stort følge, som underholdtes paa Presteskabets Bekostning.

Derhos søgte Uslaf at opriske gamle og skabe nye Indtægts-filder, idet Bønderne forpligtedes til en aarlig Ydelse, dels af Korn, dels af Fisk foruden Tienden. Midt under disse Bestræbelser overraskedes han ved en stor Ulykke. Domkirken brændte for anden Gang; Tiden, der almindelig har været angivet at være 1431, er vistnok rettere at sætte til 1432. At denne Begivenhed yderligere forøgede hans Stræben efter forøgede Indtægter, siger sig selv.

I den romerske Kirke foregik i denne Tid vigtige Begivenheder. 1431 sammentraadte det lange Kirkemøde i Basel, hvor Biskopperne bestræbte sig for at indskrænke Pavemagten og at gjenvinde den Selvstændighed, som denne havde berøvet Landskirkerne. Conciliet besluttede virkelig 1432 at indskærpe den canoniske Frihed i alle Bispevalg, der herefter ingen pavelig Bekræftelse skulde behøve, hvorfor ogsaa alle Annater og lignende Afgifter skulde bortfalde. Uslaf bragte dette i Anvendelse 1434, idet han uden Henvendelse til Rom paa egen Haand indviiede en Biskop for Bergens Stift. Overhoved bleve nu i flere Aar Biskopstolene besatte paa den gamle Maade.

Da Uslaf foretog hin Indvielse, var han i Vordingborg ved et Rigmøde for de tre Riger. Ved denne Tid udbrod Engelbrekts Opstand i Sverige, og nogen Tid efter (1436) Amund Sigurdsøn Bolts i det søndenfjeldske Norge; denne sidste var en fjernere Slegtning af Erkebiskoppen. Uslaf havde nogen Del i, at dette Oprør blev bilagt. Egeledes deltog han i Udarbejdelsen af en ny Unionsaft mellem Rigerne, der dog aldrig kom til Gyldighed. Just i disse urolige Aar har Uslaf vist sig meget ivrig som den norske Kirkes formand. I flere Menneskealder havde denne, som vi have hørt, været paa en Maade opløst i sine Stifter, idet Paven havde undergravet Erkebispens Stilling. Uslaf haabede nu at kunne fornye den gamle, faste og gode Kirkeorden og

forsøgte at gjenindsføre Provincialconcilierne, men de øvrige Biskopper havde liden Sands for saadant. Ved det første Møde udeblev de, et følgende (1436) blev vel bedre besøgt, og nogle Statuter vedtoges, men senere har neppe noget norsk Concilium sammentraadt.

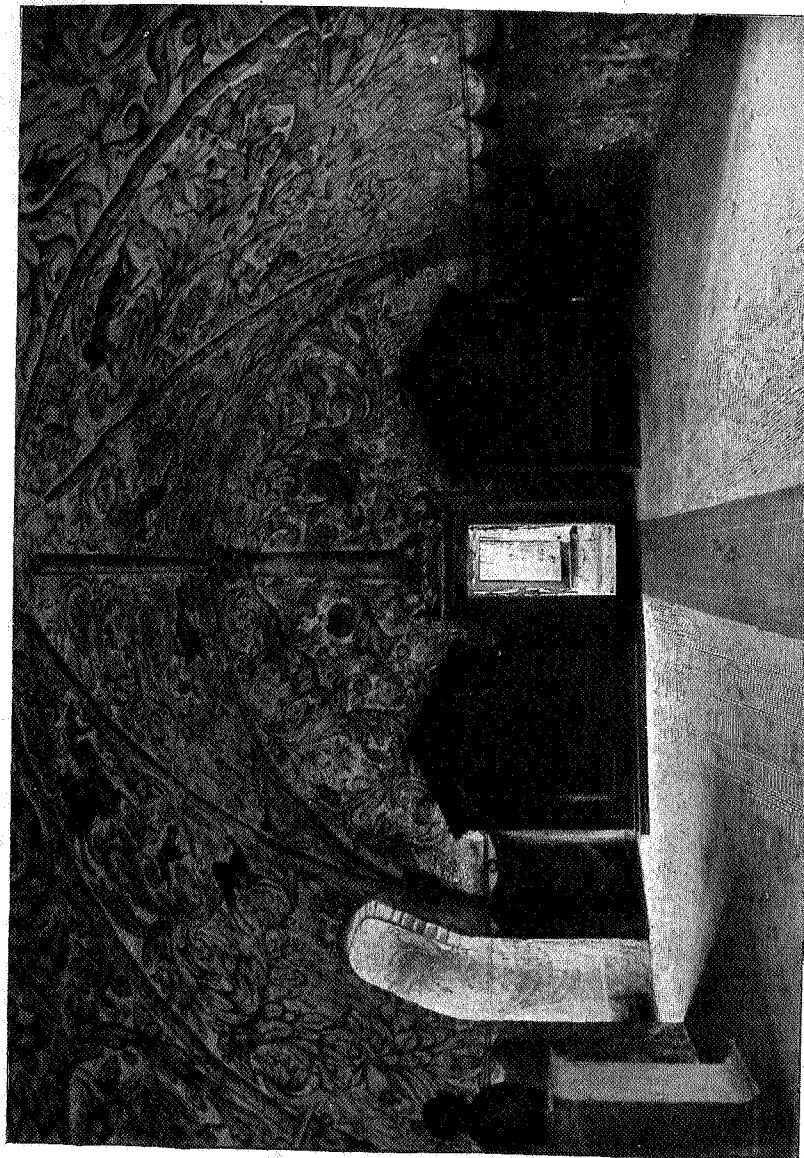
I de nærmest følgende Aar mærker man mindre til Uslaf. I den urolige Tid indtil Christopher af Baierns Anerkjendelse styrede nemlig Hr. Sigurd Jonsøn Landet som Drotsete. Christopher kronedes i Oslo 1442, og Uslaf har vel udført Ceremonien. I Bergen finder man Erkebispens 1444 ved et Rigsraadmøde, hvor der forhandlede om Hansfestædernes Privilegier. Han synes at have interesseret sig for disse, og udtalte, at Byen, naar de stadig havde frit Ophold der, vilde være mere sikret end ellers for røveriske Anfald, medens en verdslig Rigsraad fandt, at man hellere burde befæste Byen med en Borg.

Kong Christophers Død i Begyndelsen af 1448 fremkaldte en foreløbig Oplosning af Rigerne's Forening. Sverige og Danmark valgte hver sin Konge, Karl Knudsen og Christiern I, medens Nordmændene vare delte i to Partier, et svensk og et dansk. Erkebispens greb det første. Men efter at hans Uven, den danske Biskop Jens af Oslo, i Forening med en Holstener, Hr. Hartwig Krummedike, en her i Landet indgiftet Adelsmand, med eller uden Fuldmagt dertil fra det øvrige Rigsraad havde hyllet Christiern I, deltog ogsaa Uslaf i Oslo i at vælge denne, skjønt, som det siden paastodes, kun nødtvungen, men det er dog vist, at Uslaf modtog Christierns Bestikkelse til at være en af Landets Statholdere (1449). Efter et heftigt Sammenstød ved Hvaløerne med Henrik Krummedike, hvorunder Erkebispens endog brugte de drøieste Eder, drog Uslaf hjem til Nidaros.

Thronstriden var hermed ikke forbi. Karl Knutson kom om Høsten til Hamar, lod sig der tage til Konge og drog gennem Østerdalen til Nidaros, hvor Uslaf ikke alene modtog ham vel, men endog kronede ham 20 November 1449. Som bekjendt opsatte man en Art Proclamation, der lagdes „den norske Almue“ i Munden, og gik ud paa, at Norge og Sverige altid havde holdt Vennskab, og at Kong Christiern kunde spare sig for at komme til Norge. Men Kong Karls Rolle hos os var snart udspillet, og Aaret efter frasaldt hans svenske Raadgivere, vistnok ikke med hans gode Vilje, hans Krav paa Norges Rige, hvorefter Christiern I fik Magten.

Men Uslaf oplevede ikke at see denne Krise afsluttet. Han døde i den første Halvdeel af 1450.

Capitlet valgte saa en af sine Medbrødre, Olaf Throndsøn, til hans Eftermand. Men da Kong Christiern i Juli 1450 kom til

Betegnet af G. E. S. Sørensen.

Døren i Erkebispesgården.

Reprodukt af G. E. S. Sørensen.

Throndhjem for at krones, protesterede han mod dette Valg og fremdrev Postulation af en elendig Eventyrer, Tydskeren Marcellus, en forløben Munk, der i Rom havde skaffet sig Udnævnelse og Indvielse til Skaalhøllts Bispestol paa Island og indbildte Kongen, at han var høit anstreven hos Paven. Men da Marcellus drog til Rom igjen, vilde Paven ikke bekræfte Postulationen, men udnævnte en anden og vistnok personlig hæderlig Tydsker, Henrik Kalteisen, der idetmindste gjaldt som lærd Theolog. Denne kom 1452 til Norden, erkjendtes af Kongen og en kort Tid ogsaa af Nordmændene, men maatte 1453 forlade Landet, da man ikke vilde finde sig i at have en fremmed Erkebisp. Kongen var nu villig til at tage Olaf Throndsøn til Naade, men Paven gjorde længe Vanskeligheder. Først i 1458 ordnedes Sagen saa, at Paven udnævnte Olaf, der skulde svare Kalteisen en aarlig Pension. Denne døde 1465 og havde i Coblenz, sin fødeby, stiftet et Alter for St. Olaf. Marcellus druknede 1460 eller 1462 paa Sveriges Kyst.

Olaf Throndsøn havde allerede længe i Virkeligheden forestaaet Stiftet og blev endelig 1459 indviet i Rom. Han synes at have været en klog og forstandig Mand, men kun lidet vides om hans Regjering. Han døde 1474, maaffee paa en Reise til Rom.

Eftermanden Gaute (1475—1510) var Olaf Throndsøns Brodersøn og hørte hjemme paa Aspa i Nærheden af det nuværende Christiansfund. Ligesom sin Farbroder, Erkebispen, havde han studeret i Rostock, hvis Universitet dengang var det af Nordmænd hyppigst besøgte, hvorpaa han var bleven Chorsbroder eller Kannik i Throndhjem. 1475 blev han Erkebisp og kom som saadan til at regjere længere end nogen anden i den hele Række.

Han var ingen Ven af Foreningen med Danmark og kom undertiden til at lægge dette for Dagen. Ved Christiern I's Død 1481, var vistnok Sønnen, Hans, forlængst erkjendt som Thronfølger ogsaa i Norge, men Raadet med Gaute i Spidsen lagde Hindringer i Veien, men tilsidst maatte dog Erkebispen (1483) finde sig i at krone denne anden oldenburgske Konge.

Senere forsøgte Christiern den anden, som fra 1506 af i flere Aar var Statholder i Norge og udvalgt Konge, forgjeves at faa Gaute til at gaa ind paa at krone ham i Faderens levende Live. Det paaftaaes endog, at Erkebispen i 1508 rustede sig til Opstand, men heraf blev Intet, da den Bistand fra Sverige, hvorpaa man haabede, udeblev. Gaute døde i en høi Alder 1510.

Som norsk Statholder havde Christiern II en dansk Geistlig i sin Tjeneste ved Navn Erik Walkendorf, en dygtig og virksom

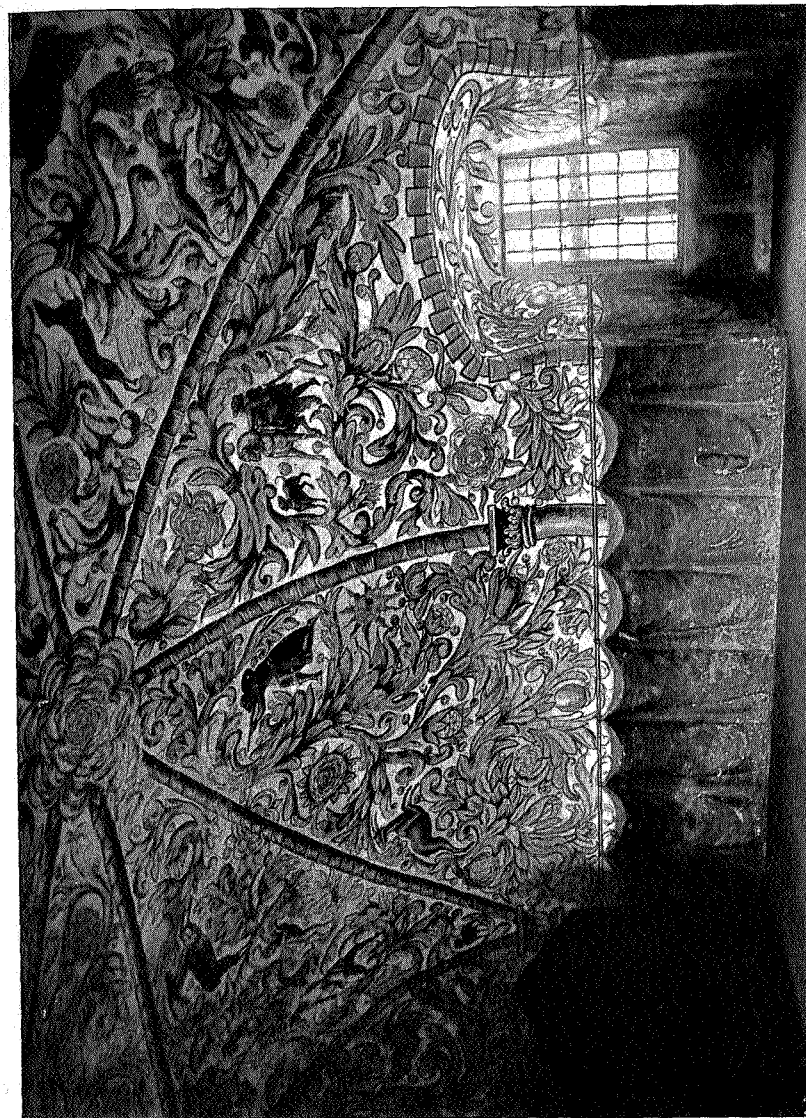
Mand af adelig Familie¹⁾, og ved Gantes Død fandt baade Christiern og Kong Hans, at det i deres Interesse vilde være saare nyttigt, om en dem hengiven dansk Mand kunde blive Norges Erkebiskop. Distnok havde Domcapitlet strax valgt en Mand af sin egen Midte, Johannes Krabbe, men hertil toges intet Hensyn. Erik Walkendorf blev da sendt til Rom, uagtet han selv — og man har ikke Grund til at betvivle Sandheden deraf — har forfiktet, at han ikke tragtede efter Erkestolen. Paven udnævnte ham da ved Provision, og der er Grund til at tro, at man i Norge neppe har været misfornøiet med denne Erkebiskop, skjønt han blev sit Stift paatvungen.

Han maatte dog oftere færdes udenfor dette. I 1513 maatte han til Danmark i Anledning af Thronstiftet, og i 1514 kronede han i Oslo Christiern II til norsk Konge. I 1515 var det ham, der som Formand for det glimrende Gesandtskab drog til Nederlandene for at hente Christiern II's unge Dronning, Isabella, Keiser Karl V's Søster.

Men hjemme i Thronhjem var han virksom i flere Retninger. Han arbejdede med stor Iver paa at forbedre og forskjønne den herlige Domkirke, han bestræbte sig for at fremme Bergværksdrift i Landet, han arbejdede paa at fornye Farten paa Grønland og den norske Coloni der, og han er den første hos os, som, om end gennem udenlandske Presser, har benyttet Bogtrykkerkunsten. Han lod nemlig, dels i Paris, dels i Kjøbenhavn udgive (naturligviis efter Tidens forhold paa Latin) tvende store Bøger til Brug ved Gudstjenesten i hele Norge.

Erkebispedømmet, hvormed fra Gantes Tid var forenet ogsaa den verdslige Styrelse af den største Del af Throndelagen, var rigt og mægtigt. Dets fyrstelige Stilling viser sig bedst derved, at det havde en egen Adel, og man fjender endnu flere af ham udstedte Adelsbreve. Talrige „Sædespende“ fandtes rundt i Stiftet som Erkestolens Tjenere, særlig langs Kysterne, hvor der dreves indbringende Fiskeri for Erkestolens Regning, hvilket gav Anledning til megen Handel med Hanseaterne i Bergen. Men var Erkebispedømmet rigt, havde det ogsaa svære Udgifter til sit uhyre Antal af Tjenere — Erik mødte saaledes i Oslo ved Kroningen med 120 Mand — og til de overordentlig store Udgifter, som Kongen fordrede, hver Gang der var Krig. I 1519, da Christiern II gjorde store Krafsanstrengelser for at erobre Sverige, og

¹⁾ Den senere i Bergens Historie berømte Lensherre Christopher Walkendorf var hans Brodersøns Søn.

Reproduceret af Hr. Beaufour, Gjøttiana

Parti af et Værelse i Erkebiskopsgaarden.

Bogtrykkeri af G. Olsen, Thronhjem.

Danmark og Norge derfor maatte betale uhyre Skatter, faldt der paa Eriks Part ikke mindre end 9000 Mark Sølv, og samtidig maatte han tage aktiv Deel i Grandskrigen i Jemtland. I de samme Aar hjemføjtes Landet ogsaa af romerske Ufladskræmmere, vistnok for sidste Gang.

Men, ligesom Erik skyldte den verdslige Magts Gunst sin Ophevelse, saa skulde han ogsaa faa prøve dens Unaade og Forfølgelse. Kong Christiern lod sig paa en sælsom Maade beherske af den nederlandske Kvinde Sigbrit, hvem han havde lært at kjende i Bergen, og hvis Datter, Dyveke, var bleven hans Elskerinde. Da Dyveke døde paa en mistænkelig Maade, vendte Moderens Harme sig særlig mod den norske Erkebiskop. Hun mistænkte naturligvis ikke ham for at have blandet Gift, men hun vidste, at Erik, da han i sin Tid hentede Dronningen, havde lovet dennes Familie at gjøre, hvad han kunde, for at faa Frillen fjernet, og at man i Nederlandene vilde skaffe Dyveke af Veien med det Gode eller Onde. Sigbrit, hvis Magt var lige saa stor som før ogsaa efter Datterens Død, havde ogsaa sine Tjenere og Redskaber i det hende velbekjendte Norge. En af de værste blandt disse var en dansk Magister Hans Mule, Befalingsmand paa Akershus Slot og senere Biskop i Oslo, som strax begyndte at fortrædige Erik paa alle Maader¹⁾.

Efter et Par Aars Forløb holdt ikke Erik længere ud i Throndhjem, men forlod Landet 1521. I Juni s. A. traf han i Amsterdam ufornodet sammen med Kong Christiern selv. Denne vilde gribe til ligefrem Vold mod sin gamle Tjener, men hindredes heri af Myndighedene i Amsterdam. Nu drog Erik til Rom for at klage til Paven, efter først at have fremstillet sin Sag i et Brev til det danske Rigsraad. Han kom til den evige Stad i Februar 1522, men Omstændighederne bevirkede, at hans Klager for det første maatte hvile, og imidlertid afgik han ved Døden 28 November 1522. En tydsk Videnskabsmand, med hvem han her gjorde Bekjendtskab, og hvem vi skyldte et vigtigt Skrift om de nordiske Lande, Jacob Ziegler, skildrer ham „som en ærværdig Olding, der endog blot ved sit klare Afsyn lagde for Dagen sin redelige Sjæl.“ Og flere Andre istemme en lignende Ros.

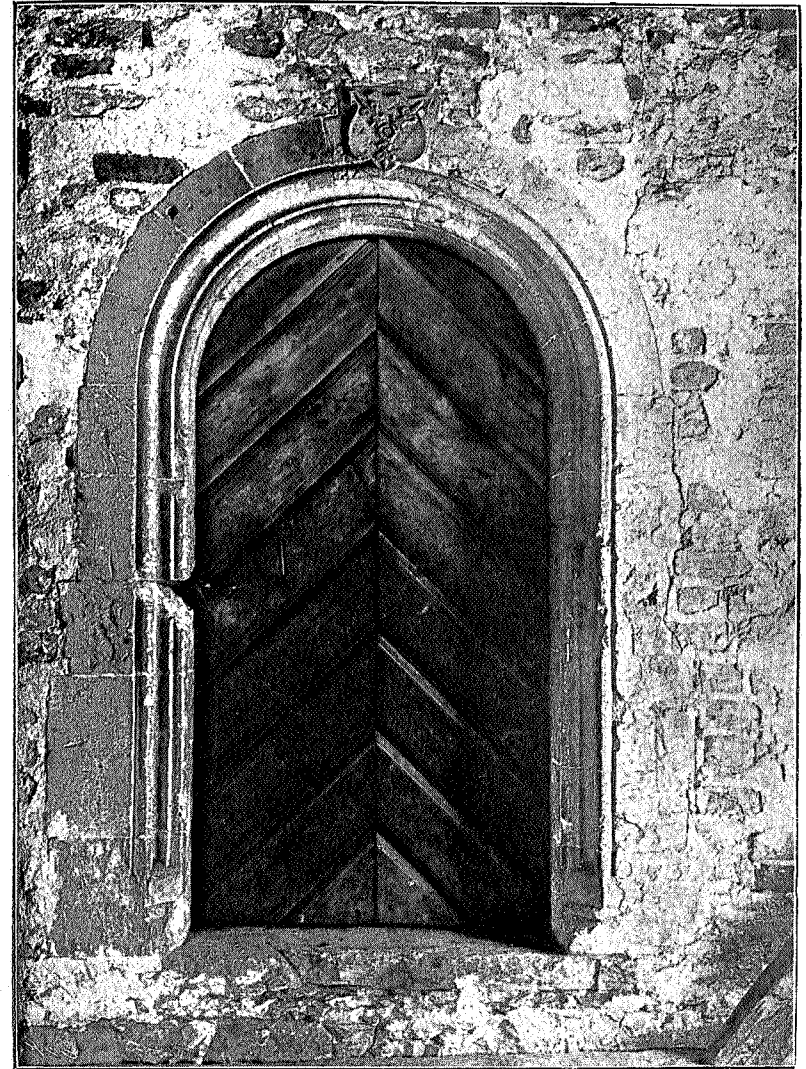
Medens Erik var fraværende i Rom, og indtil hans Død blev bekjendt i Nidaros, var det Domcapitlet, der styrede Stiftet, og i dets

¹⁾ En almindelig kjendt Fortælling om, at Erik oprindelig skulde have været den, der indledede Kongens forhold til Dyveke, er kun folkesnak og fortjener slet ingen Tiltro.

Spidse stod Magister Olaf Engelbrektsøn, som var Decanus (en høi Værdighed, der omtrent 1430 var bleven oprettet i Capitlet) og allerede havde spillet en betydelig Rolle under Erik, der havde benyttet ham i vigtige Anliggender. Man seer ogsaa, at Capitlet har forsøgt at øve Myndighed; saaledes lod det 1522 en islandsk Biskop, der skulde reise hjem, lægge Veien om Hjaltslandseerne for at visiterer dem, og det uagtet disse Her i 1472 vare skilte fra Norge ogsaa i geistlig Henseende.

Først i Mai 1523 fik man vide om Eriks Død for et halvt Aar siden i Rom. Domcapitlet skyndte sig da med at stride til Valg, og dette faldt enstemmig paa den nævnte Olaf Engelbrektsøn. Denne mærkelige Mands forældre kjender man ikke, men sikkert har han hørt hjemme i Stiftet, og ikke, som en upaalidelig Beretning har villet, i Stavanger-Eggen. Der er endog stor Rimelighed for, at han har været en frænde af sine forgængere, Olaf II og Gaute. Han førte adeligt Vaaben. Det første, vi høre om Olaf, er at han 1503 blev indstreden ved Rostocks Universitet, og at han allerede da kaldes en geistlig Mand fra Nidaros Stift. I Rostock studerede den Tid flere Norske end ved noget andet Universitet, og Nordmændene eiede endog der et eget Hus, Domus Sancti Olavi kaldet, hvis Plads i Byen man endnu kan paa-vise. Medens Olaf var der, var han dette Hus's forstander. Man har ogsaa fra den Tid et Brev bevaret, der viser, at han har kjøbt Afslad for sine Synder. I 1507 blev han Magister og var da saa at sige udlært ved Universitetet, men det synes dog, at han ogsaa har studeret andensteds i Udlandet, uviist hvor.

I 1515, maasse ogsaa før, var han bleven Chorsbroder i Nidaros og 1516 see vi ham som Decanus. Nu var han altsaa bleven Erkebiskopssemne og maatte ile til Rom, ingenlunde tryk for, at man ikke der allerede kunde have besat Erkestolen ved Provision, da den jo var bleven ledig der og altsaa endog efter gamle Regler hjemfalden Pavens frie Disposition. Paa Veien traf Olaf i Nederlandene sammen med den flygtede Christien II, anerkjendte ham som sin Herre og suor ham Troskabsed. I Rom maatte han, da der indtraf Pavesfifte, vente en god Stund, inden han fik den nyvalgte Paves, Mediceeren Clemens VII's, Bekræftelse. I den Tid boede han i et romersk Herberge hos en munter Vert, der siden skrev sin Gæst til, ønskede ham den røde Cardinalhat o. s. v. Han omgiffes blandt Andre der den samme Jacob Ziegler, der allerede havde kjendt Erik Walkendorf, og i Zieglers Skrift skyldes vistnok Olaf flere Oplysninger, fornemmelig er det aabenbart, at den Skildring af de norske forhold, der gaar ud paa, at Landet under-

Fotograferet af G. Olsen, Thronhjelm.

Reproduceret af S. G. Olsen, Christiania.

Dør i Erkebiskopgaarden med Olaf Engelbrektsøns Vaaben.

trykkes af Danmark, helt ud er en Gjenlyd af Olafs Fortællinger. I December 1523 blev denne endelig bekræftet og indviet, og allerede inden Aarets Udgang var han paa Hjemreisen. Han havde haft store Udgifter, og man seer af hans Breve, at han alene fra Fuggemar i Augsburg, et Slags Rottschilder i hine Dage, har truffet 1470 Ducater, en uhyre Sum for den Tid. Olaf lagde denne Gang Veien ad en anden Kant, idet han drog til Lübeck, og da han var kommen did, anmodedes han af Frederik I, nu Danmarks Konge, men endnu ikke formelig anerkjendt af det norske Rigsraad, om at komme til ham. Han gjorde det og svor i Flensborg Frederik sin Trofskab. Han stod altsaa med edelig forpligtelse til to indbyrdes bitre Fiender. Men han var ingenlunde den Eneste, med hvem dette var Tilfældet. Mange danske Stormænd havde nemlig lige før Christiern II's Afreise gjort ham fornyet Trofskabsed og skyndt sig med at bryde den, saasnart han var ude af Landet.

Efter et Aars Fraværelse gjensaa han Nidaros i Mai 1524 og deltog nu i Bergen i Rigsraadets formelige Udvælgelse af Frederik. Men den nye Konge maatte dog finde sig i at gjøre Nordmændene større Indrømmelser, end Christiern II i sin Tid havde gjort, idet han maatte udstede en Haandfæstning særskilt for Norge, hvis Rigsraad selv skulde have den egentlige Magt i Landet. I Spidsen for dette havde Erkebispens hævede Ret til at staa, men ved Siden af ham fik den netop paa denne Tid i Norge indgiftede danske Adelsmand Vincents Lunge det egentlige Herredømme over de sydlige Egne og blev Befalingsmand i Bergen. Vincents var en meget begavet Mand, havde studeret i Udlandet og var bleven Doctor juris. I Begyndelsen smigrede han Erkebispens, og det er interessant at læse de meget velstrevne Breve, han skrev denne til, og hvori han kalder Olaf „Norges Prydelse“ og ønsker ham en uendelig Levetid. En dansk Mand, som paa denne Tid blev Biskop i Oslo, hans Keff, tidligere Chorsbroder i Throndhjem, underholdt ogsaa en livlig Brevvevling med Erkebispens. Han foreslog denne at oprette en Ridedpost mellem Throndhjem, Hamar og Oslo, den første Tanke om et Postvæsen i vort Land.

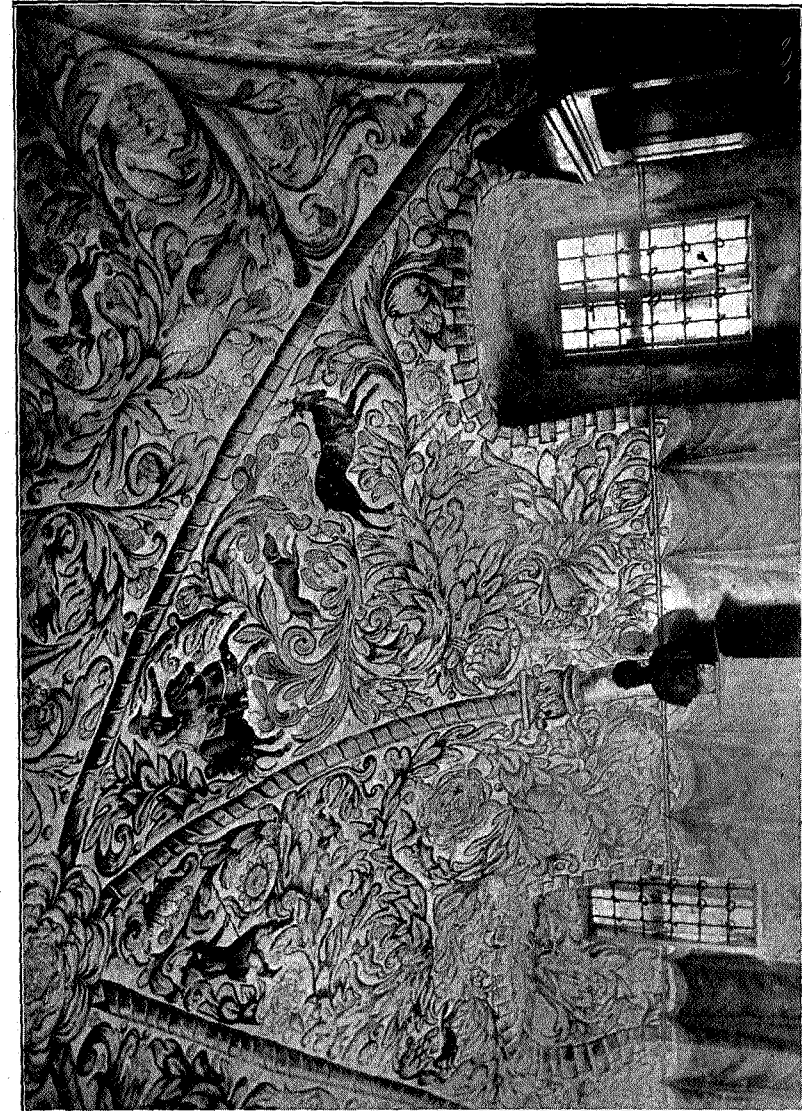
Olaf har i sin Regjeringstid neppe faaet stor Anledning til at syse med geistlige Forretninger, thi han var stedse optagen af Politiken. Fremfor Alt interesserede han sig for at skaffe sig Forsvarsmidler, og han paabegyndte allerede i 1525 et stort Fæstningsanlæg, hvis Ruiner den Dag i Dag ved Siden af Domkirken er et storartet Monument om Erkestolens fordums Magt og Rigdom. Det er Borgen Stenvigsholm, som han anlagde paa en liden Klippe i Nærheden af den

Halvø, der adskiller Stordalsfjorden fra Nafensfjorden. Men Stedet var meget uheldig valgt, da Den mangler ferskt Vand og altsaa ikke i Længden kunde holde sig i en Beleiring. Allerede dette Anlæg viser dog, at han kunde raade over store Pengemidler. Dem har han skaffet sig ad flere Veie. Han inddrog under sin egen Raadighed ogsaa alle Domkirkenes Indtægter, og han drev en omfattende Fiskehandel, ikke alene i Bergen, men ogsaa gennem directe Forbindelser med England, Skotland og Holland.

Snart viste det sig imidlertid, at den nye Haandfæstning ikke blev respeceret. En dansk Flaade kom 1527 til Ufershuus, afsatte dets norske Befalingsmand og indsatte en dansk. Samme Skjebne skal allerede nu have været tiltænkt Vincents Lunge, ja endog Erkebiskoppen selv. Efterat den tydske Reformation var begyndt og havde faaet god fremgang, behøvede nemlig ikke Kongen at tage Hensyn til Pavemagten. Og Olaf bestræbte sig da heller ikke for at vinde Kongens Gunst. Han vilde nødig see ham i Norge og forstod at forhindre hans Kroning i Norge, hvilket Land Frederik I heller aldrig kom til at see for sine Øine.

Olaf og Vincents Lunge havde ogsaa skaffet Kongen store Ubehageligheder med Gustav Vasa i Sverige, idet de gjentagne Gange havde modtaget og hjulpet svenske politiske Flygtninge, først et Par fordrevne høie Geistlige, dernæst den saakaldte „Dalejunfer“, en elendig Bedrager, der udgav sig for en Søn af den yngre Steen Sture og gjorde Fordring paa Sveriges Throne. Enden blev derfor, at Vincents i 1528 virkelig mistede Bergens Len, thi paa anden Maade kunde ikke Kong Gustav tilfredsstilles, men Frederik maatte samtidig skjænke Vincents Nonneseter Kloster med tilhørende Gods.

Olaf slap derimod fri, skjønt der allerede var gjort Skridt til at berøve ham hans verdslige Forleninger. Han havde imidlertid været saa slu at fremstille Sagen saaledes, at den hele Skyld faldt paa Vincents. Men følgen heraf var igjen den, at denne og Erkebispen bleve bitre Fiender. Venfabet mellem dem vilde vistnok ogsaa af andre Grunde snart have været brudt, thi Vincents yndede Reformationen, og Olaf havde god Grund til at frygte dennes fremgang, der jo vilde bringe baade Romerkirken og hans egen Stilling i fare. Derfor udbrød snart en ligefrem Krig mellem de to Stormænd. Erkebispen satte sig i 1529 med væbnet Magt i Besiddelse af Vincents's og hans Svigermoders, fru Inger Ottersdatters, forleninger i det nordlige Norge og af den sidstnævntes store Gaarde, navnlig Østraat ved Udlobet af Throndhjemsfjorden. Vincents's Efterfølger fra Danmark, Esge Bilde,

Reproduceret af S. G. Olsen, Espjellund.

Dagdecoration i Erkebiskopsgaarden

Reproduceret af S. G. Olsen, Espjellund.

funde melde, at han selv havde ondt for at faa hvervet folk til Kongsgaarden i Bergen, fordi Erkebispfen tog saamange i sin Tjeneste, og denne havde nu to Krigsskibe i Søen og 350 Knegte under Vaaben. forøvrigt holdt Esge Bilde sig ganske neutral.

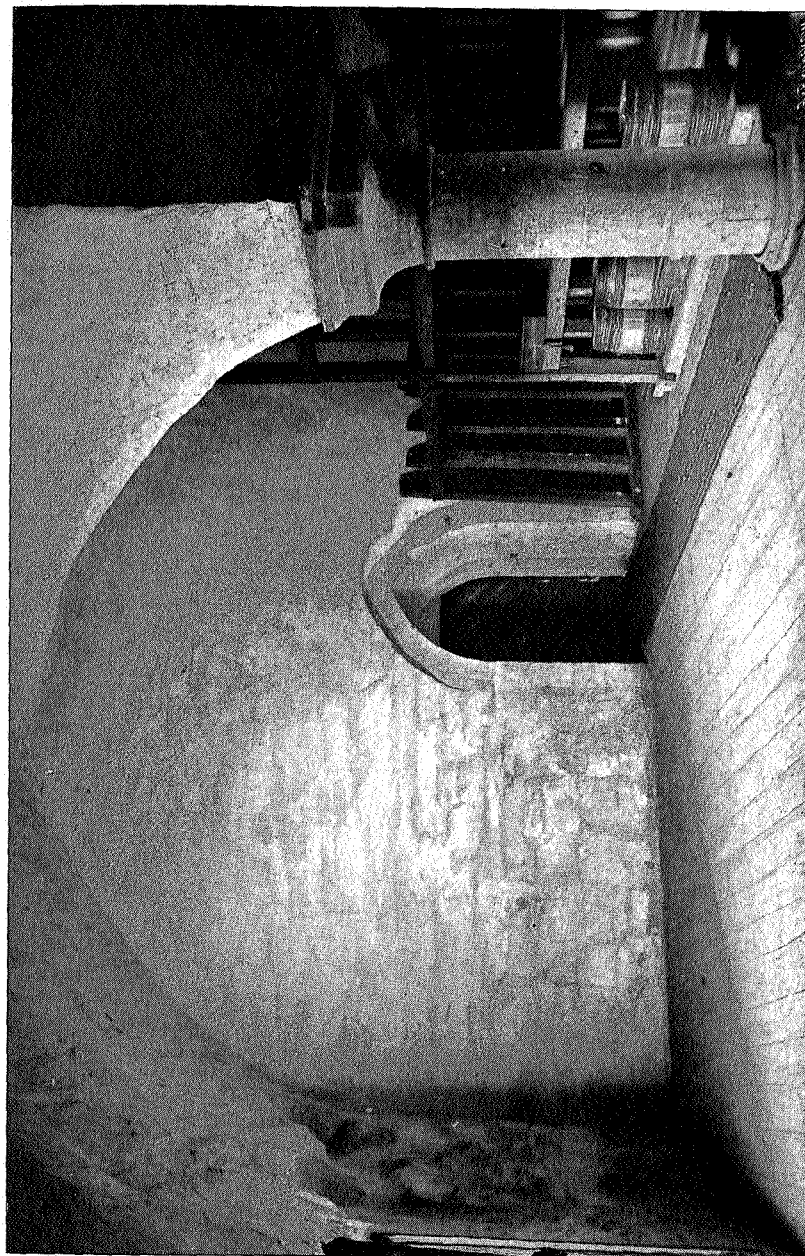
Der forestod et norsk Herredags- eller Rigsmøde i Oslo om Høsten 1529, til hvilken Kongens ældste Søn, Hertug Christian (III) skulde komme med nogle danske Rigsraader. Her skulde ogsaa Vincents's og Olafs Mellemværende ordnes, og Vincents og hans Svigermøder mødte derfor i Oslo, men Erkebispfen udeblev under forskjellige Paaskud, thi det gjaldt for ham at hindre den unge Kongesøn fra at blive valgt til Thronfølger. Hertugen skrev da til sin Fader, at man burde gaa angrebsvis frem mod Erkebispfen, som mistænktes for hemmelig Forbindelse med Christiern II, men herpaa vilde den forsigtige Konge ikke indlade sig, og Hertugen kom til at reise hjem uden at have udrettet noget i Norge. Det var ellers ganske sandt, at Erkebispfen havde indladt sig i Underhandlinger med den landflygtige Konge, som nu gjorde Mine til at ville beskytte den catholske Kirke.

Feiden med Vincents blev imidlertid bilagt, men i 1531 skulde Olaf have været i Danmark til et stort Rigsmøde. Atter her udeblev han, idet han paaberaabte sig, at Domkirken var brændt. Denne tredje Ildbrand var indtruffen i Mai s. A., og fra den Tid af var den herlige Bygning at betragte som en Ruin. Men inden Aaret var omme, indtraf en stor Begivenhed. Christiern II's gamle Tilhænger, den landflygtige svenske Erkebiskop Gustav Trolle kom hemmelig til Thronhjem, og for ham gjentog Olaf sin Trofskabsed til den affatte Konge. Denne kom saa selv til Oslo samme Høst med en Hær fra Nederlandene, og en stor Del af Nordmændene toge hans Parti. Erkebispfen var maasse den ivrigste af dem alle sammen og støttede ham med Penge, ja mod sin Sædvane, gjorde han endog en Reise ned til Oslo ved Nytaarstid 1532. Dette kom ham dyrt at staa, thi den gamle Konge havde ikke Held med sig. Om Sommeren 1532 blev Christiern som bekjendt fangen, og Thronhjem hjem søgtes omtrent samme Tid af en dansk Styrke under Otto Stigsøns Anførelse. Erkebispfen havde taget til sit Stenwigsholm. Her lod man ham vel uantastet, men den alt Aaret i forveien ved Ildbrand ødelagte Stad, blev plyndret, og nogle af Olafs Gaarde brændte. Siden maatte han slutte et haardt forlig og love uhyre Bøder, men dem slap han rigtignok, formedelst uventede Begivenheder, at betale.

Thi i April 1533 døde Kong Frederik, og Erkebispfen var nu som første Rigsraad i Navnet Norges egentlige Regent, skjønt hans

Magt egentlig indskrænkede sig til Stiftet; i de øvrige Dele af Landet raadede fremdeles de danske Hovedsmænd paa Hovedsæstningerne Bergenshuus, Afershuus og Baahus. En norsk Herredag holdtes om Høsten 1533 i Bud i Romsdalen, men uden store Resultater, dog sees, at Erkebissen paa den Tid var fuld af store Planer til ligesom at gjenføde Landet ved at hænde dets Selvstændighed og sørge baade for Forsvar og for et forbedret høiere Skolevæsen, der skulde have givet den catholske Kirke fornyet Livskraft. Dog alt dette blev ved Tanken.

I Danmark, hvor Kongevalget var udsat, udbrød 1534 den store Kamp, som kaldes Grevefeiden, i hvilken Nordmændene kun sad som Tilskuere. Fra 1535 af gjorde Christian III, der var valgt til Konge, større og større Fremskridt mod sin Modstander og frænde, Grev Christopher af Oldenburg, der havde kæmpet for den fangne Kong Christianens Sag. Ogsaa i det søndenfjeldske Norge vare Rigsraaderne tilbøielige til at hylde den nyvalgte Konge, men dette medførte for Erkebissen en sørgelig Udsigt til, at Reformationen skulde seire, da den unge Herre var en ivrig og bestemt Lutheraner. Han besluttede derfor at vende sig til Christiern II's Svigersøn, en tydsk Fyrste, Frederik af Pfalz, der havde Udsigt til Hjælp fra sin Gemalindes Morbroder, Keiser Carl V, til at erhverve Nordens Throner. Dette maatte Olaf dog holde yderst hemmeligt, og han kunde ikke modsætte sig, at der berammedes en Herredag til Throndhjem i Juletiden 1535—1536, hvor det var Meningen, at Christian III skulde hyldes. De søndenfjeldske Rigsraader kom ogsaa, men 3 Januar 1536 blev den betydeligste af dem, Vincents Lunge, slaaet ihjel, og tre andre Raader, Esge Bilde, Claus Bilde og Biskop Hans Reff toges til fange og sendtes til Klofret paa Tautra. En anden Rigsraad, Nils Lykke, en Svoger af Vincents, blev omtrent samtidig dræbt. Man gav Erkebissen Skylden for begge Drab, og der herskede stor Ophidselse ved den Tid i det Nordenfjeldske, hvor Almuen holdt Møder og udtalte sig imod den danske Konge. Erkebissen forsøgte nu at underlægge sig det hele Land for at overgive det til Frederik af Pfalz. Han sendte to smaa Krigsudrustninger afsted, den ene mod Bergenshuus, den anden mod Afershuus, men begge Tog løb lige uheldigt af. Nu var Erkebispens Stilling fortvivlet, især efterat Kjøbenhavn havde overgivet sig til Christian III (29. Juli 1536), og denne var bleven hele Danmarks Herre. Kort efter indførtes her ved et Statskup den lutheriske Reformation, og Bispedømmet afflaffedes. Det var kun et Tidsspørgsmaal, naar en lignende Revolution skulde indføres i Norge, og længere end Vinteren over kunde Erkebissen ei tænke paa at blive i Landet, thi

Reprodueret af Dr. Brunfow, Christiania.

Spøelving med Pillar i Erkebiskopsgaarden.

Bilag af G. Siffen, Throndhjem.

efter Kjøbenhavns Fald opgav Keiseren foreløbig Frederik af Pfalz's Sag. Ved Paasketid 1537 drog derfor Erkebiskop Olaf i Landflygtighed til Nederlandene, efter i forveien at have ladet adskillige Kirker plyndre for deres Sølvtøi og medtagende saameget rørligt Gods, han kunde. Han modtoges venlig af den keiserlige Regjering i Nederlandene og fik sig anvist Bolig i den lille By Eierre i Brabant. Her døde han allerede den 6. Februar 1538.

Imidlertid havde en Udrustning fra Bergen indtaget Stenvigsholm og Holms Kloster ved Throndhjem, hvor Erkebispen havde efterladt Besætninger. Erkesædets Eiendom og Indtægter inddroges under Kronen, Residenten ved Domkirken blev en kongelig Lensmands Bolig, Throndhjems Domkirke laa i Ruin, og St. Olavs Skrin sendtes til Kjøbenhavn og blev smeltet i Mynten. Domcapitlet fik dog endnu Lov til at bestaa i nogle Menneskealdrer. I 1546 fik Stiftet sin første lutheriske Superintendent.

